

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Doksan dokuzuncu İçtima

24.10.1337 Pazartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	246,247	4. — Antalya Mebusu Mustafa Bey ve arkadaşlarının, Antalya Elektrik Şirketi imtiyazının feshine dair kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatasası (2/329)	247
2. — Azayı kiram muamelâtı	258	5. — Bolu Mebusu Şükrü Beyin, İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun altmış yedinci maddesinin son fıkrasıyla altmış sekizinci maddesinde gösterilen mukarretatın memurin muhakemat encümeni tarafından rüyet edilmesine dair kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatasası (2/341)	247
1. — Amasya Mebusu Dr. Asım Beyin, müddeti mezuniyetinden bakiye kalan yetmiş günden istifade edebileceğine dair Divanı Riyaset kararı	258	6. — Sekiz sene kürek cezasına mahkûm Alioğlu İbrahim'in affına dair kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatasası (183 Karar)	249,250
3. — Takrirler	247	7. — Hiyaneti vataniye cürmünden mahkûm Yenişehir'li Ethem Paşanın bakiye müddeti mahkûmesinin affına dair kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatasası	250,255,258,274,275
1. — Koçgiri heyeti tahkikiyesi âzasından Sinob Mebusu Hakkı Hami Beyle arkadaşlarının, Koçgiri hâdisesinin tahkiki hakkındaki kararnamede geçen (Salâhiyeti vâsia) tâbirinin tefsirine dair takrirleri	247,249	8. — Nüfus vukuatının altı ay müddetle cezayı nakdiden affedilmesine dair 16 Temmuz 1337 tarihli Kanuna müzeyyel kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatasası	255,257,258
4. — Mazbatalar	247,266	9. — Düşmandan istirdadedilen ve edilecek olan mahaller ahalisine muave-	
1. — Konya Mebusu Vehbi Efendinin, Kadın raksettirenlerin teşdidi cezası hakkında kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatasası (2/347)	247		
2. — Kastamonu Mebusu Dr. Suad Beyin, Efradı Müslimeden bedel ahzı hakkında kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatasası (2/354)	247		
3. — Çorum Mebusu Haşim Beyin, Mükellefiyeti Askeriye Kanununun kırk ikinci maddesinin tadili hakkında kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatasası (2/358)	247		

net hakkında kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası	266:274
4. — Beyanat	258
1. — Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beyin, Kars Kongresi mukarreratı hakkında ve Fransızlarla bir itilâfname akdedildiğine dair beyanatı	258:262

5. — Müzakere edilen maddeler	262
1. — Karesi Mebusu Vehbi Beyin, Mülkiye müfettişlikleri teşkili hakkında kanun teklifi (2/356) ve müfettişi umumilik hakkında kanun lâyihası ve Dahiliye Encümeni mazbatası	262:266

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 2,20 sonra

REİS — Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendi

KÂTIPLER : Ziya Hürşid Bey (Lâzistan), Atıf Bey (Kayseri)

REİS — Meclis küşadedildi. Zaptı sabık hulâsası okunacak.

(Okundu.)

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Sekiz sene kürek cezasına mahkûm Alioğlu İbrahim'in bakiye müddeti cezaiyesinin affına dair Heyeti Vekile Riyasetinden mevрут lâyihai kanuniye Adliye Encümenine, İsparta Mebusu Hüseyin Hüsnü Efendinin İsparta harikzedegânına meccanen kereste itasına dair teklifi, Lâyiha Encümenine havale ve mumaileyhin İsparta'nın imarı için amele taburlarından usta itasına dair takriri reddedildi.

Hiyaneti vataniye ile mahkûm Alişan ile rüfekası hakkındaki hükmün ref'ine dair Adliye Encümeni mazbatası kabul edildi. Karesi Mebusu Basri Beyin bağlarda yapılan tahribat hakkındaki sual takririne Dahiliye Vekâletinden mevрут cevabi tahriri kâfi görülmeyip cevabi şifahi talebedildi. Kângırı Mebusu Hacı Tevfik Efendinin mekûlât ve mahrukata dair Dahiliye Vekâletinden olan sual takririne mev-

rut cevap kıraat ve kâfi görüldü. İzmit Mebusu Sırrı Beyin Pontos teşkilâtına dair sual takriri Dahiliye ve Hariciye Vekâletlerine tebliğ edildi.

Ertuğrul Mebusu Mustafa Kemal Beyin mekteplerin açılmaması esbabına dair sual takriri Dahiliye Vekâletine havale edildi. İçel Mebusu Ali Efendi ile refikinin Baltalık Kanununun tadiline dair teklifi Lâyiha Encümenine havale kılındı. Maarif Encümeni münhalâtına âza ve birinci ve dördüncü şubelere kâtip intihabedilmesi tarafı Riyasetten tebliğ olundu. Bilâhara müfettişi umumilikler hakkındaki lâyihai kanuniyenin müzakeresine geçilerek lehte, aleyhte müzakere cereyanından sonra teneffüs için Celse tatil olundu.

İkinci Celse

Hasan Fehmi Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat Lâziztan Mebusu Osman Beyin bâzi eşhasın nefiz ve tebitlerine ve Rum eşkiyasına dair istizah takriri kabul olunarak Dahiliye Vekâletine tebliğ ve ruznameye ithal edildi. Karahisar Mebusu Şükrü Beyin Kars Kongresi hakkındaki sualine karşı cevabının pazartesi günü verileceği Hariciye Vekili Bey tarafından beyan edildi. Bilâhara müfettiş umumilikler hakkındaki lâyihai kanuniyenin müzakeresi cereyan ederek mabadına pazartesi günü devam olunmak

üzere saat beş buçukta içtimaa nihayet veirdi.

Birinci Reisvekili Kâtip Kâtip
Hasan Fehmi Ziya Hürşid Âtîf

REİS — Zaptı sabık hulâsası hakkında mütalâa var mı?

HASİB B. (Maraş) — Reis Bey, Alişir'le rüfekası hakkındaki hükmün ref'ine dair denilmiş. Halbuki ref'edilmemiştir. Alişir hakkındaki hüküm giyabi olduğundan edilmemiştir. Binaenaleyh o suretle tashih edilmesini rica ederim.

REİS — Başka mütalâa var mı? Zaptı sabık tashiha kabul buyuranlar, lütfen el kaldırsın. Zaptı sabık tashiha kabul edildi.

4. — MAZBATALAR

1. — *Konya Mebusu Vehbi Efendinin, Kadın raksettirenler hakkında kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/347)*

REİS — Konya Mebusu Vehbi Efendinin, Kadın oynatmak âdetinin men'ine dair olan teklifinin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası var. Tensip buyurursanız Adliye Encümenine havale edelim.

2. — *Kastamonu Mebusu Dr. Suad Beyin, Efradı Müslimedân bedel ahe hakkında kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/354)*

REİS — Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin, Bedeli nakdinin efradı Müslimeye de teşmili hakkındaki teklifinin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası. Tensip buyurursanız Müdafaa-i Milliye Encümenine gönderelim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — O taktır Suad Beyindir. Abdülkadir Kemali Beyin değildir.

3. — *Çorum Mebusu Haşim Beyin, Mükellefiyeti Askeriye Kanununun 42 nci maddesinin tadiline dair kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/358)*

REİS — Çorum Mebusu Haşim Beyin, Mükellefiyeti Askeriye Kanununun 42 nci maddesinin tadili hakkındaki teklifinin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası. Bunu da Müdafaa-i Milliye Encümenine havale ediyorum.

4. — *Antalya Mebusu Mustafa Beyle arkadaş-*

larının, Antalya Elektrik Şirketi imtiyazının feshine dair kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/329)

REİS — Antalya Elektrik Şirketi imtiyazının feshi hakkındaki Antalya Mebusu Mustafa Beyin takririnin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası. İktisat Encümenine havale ediyoruz.

5. — *Bolu Mebusu Şükrü Beyin, İdarei Umumiye-i Vilâyat Kanununun 67 nci maddesinin son fıkrasıyla 68 nci maddesinde gösterilen mukarreratın Memurın Muhakemat Encümeni tarafından rüyet edilmesine dair kanun teklifi ve Lâyiha Encümeni mazbatası (2/341)*

REİS — Bolu Mebusu Şükrü Beyin, İdarei umumiye-i vilâyat Kanununun 67 nci maddesinin tadili hakkındaki teklifinin muvafık olup şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası. Dahiliye Encümenine havale ediyoruz.

3. — TAKRİRLER

1. — *Koçgiri Heyeti Tahkikiyesi âzasından Sinob Mebusu Hakkı Hami Beyle arkadaşlarının, Koçgiri hâdisesinin tahkiki hakkındaki Kararnamede geçen (Salâhiyeti vâsia) tâbirinin tefsirine dair takriri*

REİS — Koçgiri Heyeti Tahkikiyesinin Kararnamedeki (Salâhiyeti vâsia) tâbiratını tanzih ve tesbiti hakkındaki teklifleri.

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Koçgiri hâdisesinin tahkiki zımında müşterek encümenlerce ittihaz olunup Meclisi Âlice kabul buyurulan Kararnamedeki salâhiyeti vâsia tâbirini heyetimiz berveçhiâti şekilde tanzih ve tesbit etmiştir.

1. Tevkif, tahliye ve işten el çekmek hususunda mukayyet değildir.

2. Âmiller heyetimize aid olduğu mahkemeye tevdi olunacaktır.

Balâdaki şekli telâkkinin Heyeti aliyelerince tasvip ve tasrihini selâmeti vazife namına teklif ederiz.

23 Teşrinievvel 1337

Koçgiri Heyeti Tahkikiye
âzalarından

Sinob Bolu Amasya Mebusu
Hakkı Hami Yusuf İzzet Mehmed Fağrı

Karahisar Mebusu
Okunamadı

(Muvafık sadaları)

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim, burada bir salâhiyeti vâsia cümlesi var. Malûmu-âlileri İstiklâl mahkemelerinin vazifelerine bir madde ilâve edilmiştir. Devletin kuvvei maddiye ve mâneviyesine zarar ika edenler hakkında şöyle yapılacak, böyle yapılacak diye. İstiklâl mahakimi bundan bilistifade bittabi gördüğü yolsuzluklardan dolayı bâzı devair için icabeden muameleye tevessül ettiği zaman dedikodu-yu muciboldu.

O madde de biraz tevsî ve tefsir edilmiştir. Bizim bu salâhiyetimiz onun kadar da vâzih değildir. Gerçi salâhiyeti vâsia deniliyor. Salâhiyet ne demektir? Şüphesiz biz şu cümleden bilistifade vâsi bir miyasta harekette bulunacak olursak ihtimal ki Heyeti Celileniz verdiğimiz salâhiyeti tecavüz etmiştir yolunda birtakım sözlerde bulunacak ve belki bâzı devairce filânı işlemeyeceklerdi, filânı işliyeceklerdi, yanlış oluyor denecek, hem işler teehhüre uğriyacak, hem de lüzumsuz yere telgrafhane muhaberatıyla iş-tigal edilecek. Binaenaleyh heyeti tahkikiye salâhiyeti vâsiayı şu tarzda telâkki ve bu esasat üzerine ifayı vazife edeceğine kanaat hâsıl ederek bir defa da Heyeti Celilenize arz ile işbu tasvibin buradaki salâhiyeti vâsiaya muvafık olduğunu bir derece daha teyid etmek istedi. Malûmu-âlileri affedilecek olanlar şüphesiz Heyeti Celilerine arz edilecektir. Fakat âmîl olanların tabiidir ki tevkif edilmesi lâzımdır. Tabii bunlar içerisinde ahaliden olduğu gibi memur da dâhildir. Şimdi memurinden birini tevkif etmek lâzımgelirse merciine yazalım cevap gelsin, falan denilirse bu tahkikat değil, işi işkâl etmek demektir. Belki de netice itibariyle mücrimin firarına ve saireye meydan verir. Bu itibarla tevkifte serbest olduğu gibi bittabi her tevkif edilenlerin mutlak surette mahkemeye sevki icabetmez. Netice tahkikatta bunun âmîl olduğu veyahut meselede alâkadar bulunmadığı anlaşılırsa bittabi heyeti tahkikiye bunun tahliyesine karar verecek. Halbuki biz bunu düşündük, ne olacak, heyeti tahkikiye vazifesini bitirdikten sonra bu âmîlleri arz ederek buradan karar istihsal ettikten sonra mahkemeye tevdi edilmek lâzımgelirse bir defa iş uzamakla be-

raber ve bir defa da Meclisi Âlinizden henüz geçmemiş olan kimselerin tecziyesi cihetine gidilmesi lâzımgelcek. Bittabi bu doğru bir şey olmayacak, onun için âmîllerin mahkemeye sevkinde kâfi delâli gördükten ve bu delâli cemettikten sonra şüphesiz onları tevkif ve doğrudan doğruya mahkemeye tevdi etmek salâhiyetini de kendisinde görmüştür. Hem bu suretle muamelede sürat olur ve hem de Meclisi Âliniz bu mesele için bilüzum iş-tigal edilmez kanaatinde bulunmuştur. Heyeti Celileniz de bunu tasvip buyuracak olursa tâbiî o yolda vazife ifa edecektir.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Bunu mahkemeye sevk ediyor. İstiklâl mahkemesine mi, yoksa aidolduğu bidayet mahkemesine mi?

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim istiklâl mahkemesi olmyan yerlerde malûmu-âliniz hiyaneti vataniye ceraimini bidayet mahkemeleri rüyet ediyor. Binaenaleyh istiklâl mahkemeleri varsa ona, yoksa bidayet mahkemesine tevdi edilir. Bu mesele pek sarîh bir meseledir.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Bu meseleye istiklâl mahkemesi bakmalıdır.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim, Koçgiri'ye gidecek heyeti muhtereme salâhiyeti vâsia tâbirinin tesbitini istiyor. Halbuki verdikleri teklif salâhiyeti vâsiayı mübeyyin mevat değil, belki salâhiyeti vâsiadan kendi haklarını tahdidetmekten ibarettir. Binaenaleyh bu giden heyet Heyeti Celileniz namına gidip tahkikatı ikmal edecektir. Meclisi Celilenizin sıfatı, sıfatı icrai olmak itibariyle bu sıfatı iki madde, üç madde ile tahdidetmek caiz değildir. Kendileri icabeden tetkikat ve tahkikatı yaparlar. Cürüm addettikleri mesaili aidoldukları mahkemeye tevdi ederler. Kabili affolacak mesaili de evvelce Heyeti Muhteremenizce kabul edilen mazbatadaki kayıt dairesinde Meclisi Âlinize işar ederler. Şimdi bu salâhiyeti vâsia kelimesi doğrudan doğruya o mazbatada kabul edilmişken ve mahallinde icrai sıfatlarına ait mevad- dan iken bunu böyle bir iki madde ile tahdid ederek kanun suretinde çıkarmaya lüzum yoktur. Eğer kendilerini müfettiş addediyorlar da heyeti teftişiyenin vazai fi neden ibarettir diyorlarsa bunu madde şeklinde tasdik etmek icabeder.

Değilse Meclisin teşriî ve icrai salâhiyeti vâsiası bir iki madde ile tahdid edilip de kendileri-

nin bağlanması icabetmez. Binaenaleyh Meclis namına tahkikatı ve sıfatı icraiyesini kemali âdil ve hak ile icra eder. Tevkifi lâzımgelenleri tevkif eder ve tevkifin neticesinde tahliyesi icabeder, fert, memur kim olursa olsun bunların kâffesine ait muamelâtı Meclisi namına icra edeceği için ayrıca salâhiyeti vâsıayı takyide lüzum olmadığı kanaatindeyim. (Doğru, sadaları)

EMİN B. (Erzincan) - Müfid Efendinin sözlerine iştirak ediyorum. Bendeniz de bu kanaatteyim.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Efendim, bu bir madde kanuniye şeklinde tesbit edilecek değil. Maksadımız şu salâhiyeti vâsıa tâbirini tefsir etmektir.

REİS — Söz alan başka zevat kalmadı. Bu kelimenin buradan tefsirine lüzum görüyor musunuz? Yani bu salâhiyeti vâsıa tâbirini tefsir ve izah etmek istiyor musunuz? Hayır, sadaları) Salâhiyeti vâsıa tâbirinin tefsirine lüzum olmadığı müzakere ile taayyün etmiş oldu. Mucibi ihtilâf bir şey kalmadı.

Kürek cezasına mahkûm olup Kângırı hapishanesinde.....

VEHBÎ Ef. (Konya) — Reis Bey ne oldu, bu tasvibolundu mu? Olunmadı mı?..

REİS — Efendim, kararnamedeki salâhiyeti vâsıa tâbirini Meclisi Âli bu karardan daha vâzıh görüyor. Yani bu salâhiyeti kendilerine bahşetmiştir. Esasen böyle değil mi beyler? (Evet, evet, sadaları) Karara lüzum görmüyorum. Hilâfını dermeyer eden varsa reye vaz' edeyim. (Hayır, sadaları)

6. — *Sekiz sene kürek cezasına mahkûm Alioğlu İbrahim'in affına dair kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatası.*

REİS — Kürek cezasına mahkûm olup elveym Kângırı hapishanesinde mahpus bulunan Alioğlu İbrahim'in bakıyei müddeti cezaiyesinin affına dair lâyihai kanununiye.

Lâyihai kanuniye

MADDE 1. — Vefata sebebiyet vermek maddesinden dolayı sekiz sene kürek cezasına mahkûm elveym Kângırı hapishanesinde mahpus bulunan Ilgaz kazasının Kale karyesinden Molla Hüseyinoğullarından Alioğlu İbrahim'in hu-

kuku şahsiye ciheti baki kalmak üzere müddeti bakıyei mahkûmiyeti affedilmiştir.

MADDE 2. — İşbu Kanununun icrasına Adliye Vekili memurdur.

13 Teşrinievvel 1337

İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Şeriye Vekili
Erkâm Harbiyei Umumiye Fehmi

Vekili

Fevzi

Müdafaai Milliyeye Vekili

Refet

Dahiliye Vekili

Ali Fethi

Maliye Vekili

Hasan Hüsrû

Nafia Vekili

Ömer Lâtfi

Sihhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili

Dr. Refik

Adliye Encümeni mazbatası

Sekiz sene kürek cezasına mahkûm elveym Kângırı hapishanesinde mahpus bulunan Alioğlu İbrahim'in müddeti bakıyei mahkûmiyetinin affı hakkında İcra Vekilleri Heyetinin Heyeti Umumiyeden muhavvel 13 . X . 1337 tarihindeki içtimamda kabul olunan lâyihai kanuniye encümenimize tevdi olunmakla mütalâa ve tetkik olundu.

Merkum İbrahim'in vefatına sebebiyet vermek maddesinden sekiz sene hapse mahkûmen mevkuf iken olbaptaki kanun ahkâmına tevfikân hizmeti askeriyesini ifa etmek üzere 30 Ağustos 1331 tarihinde askere sevk olunarak alay 10, tabur 3, 7 nei bölüğünde hizmeti askeriyesini icra sırasında Basra civarında duçarî esaret olup iki sene bir mah tahtı esarete kaldıktan sonra 15 Kânunusani 1337 tarihinde terhisen memleketine avdet ettiği ve şu suretle hizmeti vataniyesini matlup dairesinde ifa ve harb madalyasıyla taltif olunduğu olbaptaki evrak mütalâasından anlaşıldığından 19 Şubat 1330 tarihli Af Kanununun altıncı maddesi mucibince, hakkında muamele icra edilmek üzere evrakı mevcudenin Adliye Vekâletine iadesi tensip kılınarak Heyeti Umumiye arz olunur.

24 Teşrinievvel 1337

Adliye Encümeni Reisi

Eskişehir

Abdullah Azmi

Âza

Kırşehir

Müfid

Âza
Niğde
Mustafa Hilmi
Âza
Okunamadı

Âza
Karahisarı Sahib
Mehmed Şükrü
Âza
Mehmed

REİS — Adliye Encümeni mazbatasını aleyhinde söz istiyen zevat varsa söz verelim. (Yok, sesleri) Adliye Encümeninin mazbatasını kabul edenler lütfen el kaldırsın... Adliye Encümeni mazbatasını kabul edilmiştir.

7. — *Hiyaneti vataniye cürmünden mahkûm Yenişehir'li Edhem Paşanın bakıyei müddeti mahkûmesinin affına dair kanun lâyihası ve Adliye Encümeni mazbatasını*

REİS — Hiyaneti vataniye cürmünden dolayı on seneye mahkûm Yenişehir'li Edhem Paşanın tahakkuk eden mâlûliyetine binaen bakıyei müddeti cezaiyesinin affına dair kanun lâyihası var.

14 . X . 1337

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Hiyaneti vataniye cürmünden dolayı on beş seneye mahkûm Yenişehir'li Edhem Paşanın bakıyei müddeti mahkûmiyetinin affına dair tanzim olunup İcra Vekilleri Heyetinin 13 . X . 1337 tarihli içtimanda kabul edilen lâyihai kanuniye evraki müteferriasına raptentakdim kılınmıştır.

İfayı muktazasıyla neticesinin işaretine müsaade buyurulmasını rica ederim efendim.

İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve
Erkânı Harbiyei Umumiye
Vekili
Fevzi

Lâyihai Kanuniye

MADDE 1. — Hiyaneti vataniye cürmünden dolayı on beş seneye mahkûm Yenişehir'li Edhem Paşanın tahakkuk eden mâlûliyetine binaen Hükümetçe tâyin edilecek mahalde ikamet etmek şartıyla bakıyei müddeti mahkûmiyeti affedilmiştir.

MADDE 2. — İşbu kanunun icra ve tatbiki-ne Adliye ve Dahiliye Vekâletleri memurdur.

13 Teşrinievvel 1337

İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Şeriye Vekili
Erkânı Harbiyei Umumiye Fehmi
Vekili
Fevzi

Müdafaa-i Milliye Vekili
Refet
Dahiliye Vekili
Ali Fethi
Maliye Vekili
Hasan Hüsnü
Nafia Vekili
Ömer Lûtfi
Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili
Dr. Refik

Adliye Vekili
Refik Şevket
Hariciye Vekili
Yusuf Kemal
Maarif Vekili
Hamdullah Subhi
İktisat Vekili
Mahmud Celâl
Dr. Refik

Adliye Encümeni mazbatasını

Hiyaneti vataniye cürümlerinden dolayı on beş seneye mahkûm Yenişehir'li Edhem Paşanın bakıyei müddeti mahkûmiyetinin fennen tahakkuk eden mâlûliyetine binaen affına dair İcra Vekilleri Heyetince tanzim kılınan lâyihai kanuniye ile olbaptaki rapor mütalâa ve tetkik olundu.

Heyeti sıhhiyeye tanzim kılınan raporda tasallubu şerayın ve hafif surette taannüfü tulâni felci eymen ve iltihabı kasabatı müzmine ve intifakürrie dahi mevcudolduğu gösterilmesine ve sinni dahi şeyhuhate vâsil olmasına binaen İcra Vekilleri Heyetince tanzim kılınan madde-deki «hükümetçe tâyin edilecek mahalde ikamet etmek şartıyla» kaydının ref'i suretiyle madde-nin zirdeki şekli veçhile encümenimizce mütefikan tadili tensip kılınmış olmakla affa müte-dair olan madde-i mebhusun anhanın tetkik ve tasdıkı Heyeti Umumiyeye arz ve teklif olunur.

24 Teşrinievvel 1337

Adliye Encümeni Reisi
Eskişehir Mebusu
Abdullah Azmi
Âza
Niğde

Âza
Kırşehir
Müfid
Âza

Mustafa Hilmi
Âza
Muş

Âza
Maraş
Mehmed Hasib

MADDE 1. — Hiyaneti vataniye cürmünden on beş seneye mahkûm Yenişehirli Ethem Paşanın tahakkuk eden mâlûliyet ve şeyhuhetine binaen bakıyei müddeti mahkûmiyeti affedilmiştir.

MADDE 2. — İşbu kanun tarihi tasdikından mer'idir.

MADDE 3. — İşbu kanunun icrasına Adliye ve Dahiliye Vekilleri memurdur.

MADDE 4. — İşbu kanun tasdikinden itibaren meriyülicradır.

RASİH Ef. (Antalya) — Efendim; kanunda hükümetin tensibedeceği mahalde ikamet edeceği deniyor. Mazbatadaki maddei kanuniyede ise öyle bir kayıt yok. Sonra Ethem Paşa Yenışehirlidir. Düşmanın Yenışehiri işgali esnasında birçok hiyaneti vataniyede bulunmuş bir adamdır. Mâzisi karıştırılacak olursa Mecliste ismi zikredilemeyecek bir şahsiyettir. Bunun senelere devam eden hayatı sefihanesi yüzünden o muhitte binlerce mukadderatın namusu lekelenmiştir. Son zamanda ise sinni şeyhuhate vâsıl olduğu halde nam ve nimetiyle perverde olduğu bu millete, bu vatana, hattâ ihraz ettiği paşalık rütbesine karşı - Yunanlıların oraya yaklaşması üzerine - ihaneti göze almış bir adamdır. Eğer hastalığı veyahut şeyhuhatı affına sebep teşkil ediyorsa zannederim hapishanelerde çok yaşlı, çok hasta adamlar vardır. Meclis, ihanette bulunmuş olan adamlara böyle af kapısını açacak olursa zannetmem ki gayesindeki sebatını kâinata inandırabilsin. Binaenaleyh, Meclisin beş ay evvel verilmiş olan bir hükmü affetmesi pek muvafık bir şey değildir.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Pek doğrudur, katiyen affı muvafık değildir.

MUFİD Ef. (Kırşehir) — Rasih Efendi Heyeti Vekilenin affa mütedair olarak teklif etmiş olduğu maddei kanuniyede göstereceği mahalde ikâmet kaydı varken encümen mazbatasındaki maddede bu kaydın olmadığından bahsettiler. Halbuki : Esbabı mucibe okunurken dikkat buyursalardı her ne kadar Heyeti Vekilece bu kayıt ilâve edilmiş ise de gösterilen delâile binaen o teklifi tadilen; bunun mutlâk surette affı cihetini encümenca kabul ettiğimizi görürlerdi. Malûmâilileri bir mücrimin ika ettiği cürümden dolayı mahkemeler tarafından verilen hüküm onun imhayı vücudu maksadına mâtuf olmayıp bilâkis ıslahı nefsetmesi ve mütenebbih olması içindir. Şimdi buradaki af, verilen cezayı ikmale vücudunun tahammülü olmadığından dolayıdır. Bu hastalık hasebiyle hürriyeti, şahsiyesini tahdidinden sarfınazar edilmektedir. Şimdi Meclisi Âlinizin bunu affedip...

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Eğer Meclis bunu da affederse lekelenecektir.

MUFİD Ef. (Devamla) — Bunu affedip et-

memesi meselesine gelince; eğer Meclis beşeriyetin vücuduna âriz olacak, sâri olacak ilel ve emrazi nazarı itibara almayarak, onların hapisanelerde çürümesini, tahribi vücudetmesini ve nihayet ölmesini tervecedecek olursa zannedersem Meclis uhdesi olan adalet esasından inhiraf etmiş olacaktır. (Hayır sesleri) Rasih Efendi biraderimiz bu adamın yapmış olduğu ihanetten dolayı bunun ve bu gibilerin affedilmesinin mümkün olmadığından bahis ve kendisinin mahkemesinde mahkûm edildiğini işrabettiler. Bir hâkim mahkûm ettiği bir adam hakkında Hükümet tarafından verilen affa mütedair teklif hakkında beyanatta bulunmamalıdır.

BİR MEBUS BEY — Meclisi tenvir ediyor.

MUFİD Ef. (Devamla) — Rica ederim, eğer maksat Meclisi tenvir ise, Meclisi Âliniz tarafından intihabolunan encümeniniz, Hükümet tarafından verilen teklifi ve mütehassısı tarafından itâ olunan raporu, hiçbir hisse tâbi olmayarak tetkik etti. Felç gelmiş, ikinci derecede tasallubu şerayın, üçüncü derecede tahannükü sadır, dördüncü derecede bilmem ne... Rica ederim doktor beyler bile böyle adamların hapisanede kalmalarına müsaadet etmiyor. Hattâ efendiler idamına hüküm verilen bir mücrim hükmü idam infaz edileceği esnada hasta olursa hastalığı zail olup, tammüsihha oluncaya kadar infazı hüküm tehir olunur. Binaenaleyh bu gibilerin hastanelerde bulunmasına rıza göstermeyen fenne, tıbbı karşı Heyeti Celileniz ve encümeniniz izharı aceder. İşte Hükümet de hastalığa duçar olan bu adamın bundan sonra hapisanede kalmasına yani idam edilmesine razı olmadığından böyle bir maddei kanuniye teklif etmiş. Efendiler belki cezasıdır diye gözlerine sâri olan âmâhktan da bahsetmedik. Gözleri de kör olmuştur. (Pekâlâ olmuş sesleri) demek ki, cezayı mâneviyesini çekiyor.

Sonra bizde bir mesele daha vardır. Sinni şeyhuhate vâsıl olmuş sakalı benbeyaz olmuş olanların mânevi noktai nazardan irtikâbetmiş oldukları günahları Allah bile affediyor efendiler. Rasih Efendi; evvelce bu zat mahkemede idama mahkûm olmuş ve hastalığından dolayı idamdan kurtulmuştur.

HALİL İBRAHİM Ef. (İzmit) — Edhem Paşa, buyurdıkları gibi değildir. Buna düşmanlarının hücumu üzerine ceza verilmiştir. Kendisi

yetmiş yaşındadır, gözleri görmüyor, vücudu çürük meyvaya dönmüş bir haldedir, hattâ iki kişi koltuğundan tutmayınca ne yatabilir, ne kalkabilir. Bu hale gelmiş bir adam bunun hapisanede çürümesinden ne fayda görülür. Bunun affını rica ederim.

HASAN BASRÎ B. (Karesi) — Efendiler bu ihtiyar adamın cinayeti eğer ihaneti vataniyeden başka bir şey olsaydı belki ben affı cihetini herkesten ziyade iltizam ederdim. Halbuki Rasih Efendi Hazretlerinin de buyurdıkları veçhile, Abdülhâmit zamanından beri bulunduğu muhitte daima icrayı teneffüz etmiş, daima halkı soymuş, daima fukarayı ezmiş ve nihayet gözleri görmediği bir zamanda Yunanlıları istikbale çıkmış bir adam zannederim affolunamaz. Efendiler bu adam Yunanlıları istikbale çıktığı zaman gözleri görmüyordu. Binaenaleyh hain bir adam vücudunda zerre kadar can kaldıkça hiyasetten vazgeçemez. Bugün hapisanelerde ceraimi saireden dolayı kemali sefalet ve perişaniyle yatan nice hastalar vardır. Acaba bunlar hakkında niçin böyle bir madde kanuniye tertibedilmiyor? Efendiler Ethem Paşayı affetmek demek, binlerce fukaranın, binlerce mâsumini halkın hukukunu ayaklar altına almak demektir. Müfid Efendi Hazretleri Allah'ın bile affettiğini beyan buyurdular. Hukuku ibad o kadar büyük bir şeydir ki, Allah bile affetmez.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Hukuku şahsiyedir, o.

HASAN BASRÎ B. (Devamla) — Bunun ceraimi hukuku ibada, fukaranın hakkına taallük ettiğinden ve bilhassa hain bir adam bulunduğu affı Meclisi Âlide mevzuubahsolmamak lâzımgelir. Binaenaleyh bendeniz bu kanunun reddini teklif ediyorum.

REİS — Efendim söz alan daha altı kişi vardır. Müzakereyi arzu ediyor musunuz?

SALÂHATTİN B. (Mersin) — Mesele izahattan tamamiyle anlaşılmıştır. Yalnız Basri Bey biraderimizin ifadesi ki : Bilûmum hapishanelerde bu suretle sinni şeyhuhate gelmiş adamlar vardır. Onlar da böyle kanundan müstefit olmalıdır. Bendeniz bu cihetin de nazarı dikkate alınması için bunu da bilhassa teklif ederim.

REİS — Efendim, o başka mesele... Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür.

Efendim, malûmuâliniz bu müzakere heyeti umumiyesi hakkında idi. Şimdi maddelere geçilmesini reyinize arz edeceğim; (ret sadaları) maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. İndiriniz beyim, lütfen ellerinizi, aksini reye vaz'edeceğim. Maddelere geçilmesini kabul etmeyenler, lütfen ellerini kaldırsınlar. İndiriniz efendim, ellerinizi. Maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen ayağa kalksınlar. Maddelere geçilmiştir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Bu adamın ruhu Meclisi bile birbirine kattı.

Hiyaneti vataniye cürmünden mahkûm Yenişehir'li Edhem Paşanın bakıyei müddeti mahkûmesinin affı hakkında Kanun

Madde 1. — Hiyaneti vataniye cürmünden on beş seneye mahkûm Yenişehirli Edhem Paşanın tahakkuk eden mâlûliyet ve şeyhuhataına binaen bakıyei müddeti mahkûmiyeti affedilmiştir.

Madde 2. — İşbu kanun tarihi tasdikinden mer'idir.

Madde 3. — İşbu kanunun icrasına Adliye ve Dahiliye vekilleri memurdur.

EMİN B. (Erzincan) — Efendim; hiyaneti vataniye ile mahkûm olan Ethem Paşa otuz bir Mart hâdisesinde mahkûm olmuş Midilli'ye nefyedilmiş. Oradan yine bu suretle hastayım diyerek almış olduğu raporla affedilmiş, gelmiş, yine melânet icra etmiştir. Ethem Paşa affedilmiştir, yine affedilmiştir. Ondan sonra bir defa daha mahkûm edilmiş, yine affedilmiştir. O hastalığı ile, âlilliği ile yine o hiyaneti bile yapmıştır. Ve affa almıştır. Bunun affedilmemesini ve hukuku ibaddan bahseden Basri Beyin beyanatına ilâveten söyliyeyim ki, birçok malları gasbeden hattâ ırza tasallut eden, binlerce biçare zavallı kızları sokaklarda bırakan bir adamı affetmek zannederim ki, doğru ve muvafık değildir.

DOKTOR ABİDİN B (Lâzistan) — Muhterem arkadaşlar; ben öyle gaddar ve zalim gençliğini zalimlikte ve ihtiyarlığını da yine mil-

letin hunharlığında istimal etmiş ve çökmüş bir hale geldiği halde bile elyevm hayatını bu uğurda kullanmakta devam etmiş ve memleketi daima ezip izmihlâlîne arzu etmiş bir şahıs için böyle bir kanun icadedildiğine hayret ederim. (Alkışlar) Efendiler; rica ederim hiçbir paşayı hiçbir büyüğü tanımayalım. Kanunu tanıyalım, kanunda bu adamın bundan bir sene evvel hiyaneti vataniyede bulunduğu zikrediliyor.

Pen doktorum, ona rapor vermiyorum. Ve vermiyeceğim. (Vazifeni ifa etmiyorsun sesleri) arkadaşlar; Bir defa üzerimizde olan en büyük hukuku ibadî düşününüz.

O paşa, paşa iken bu milleti nasıl felâketlere sürüklediği ve Abdülhamid'in ve sair bu gibi zalimlerin vasıtai melâneti olduğunu bir defa düşünmek lâzımdır. Rica ederim arkadaşlar; Bu bizim istiklâlimizi tehdideden bir esbaptır. Böyle gevşeklikle dün itham ettiğimiz bir şahsı affedip çıkarmak katiyen milletin istiklâlile mütenasip değildir. Bu kanunun reddini talebederim, ve hattâ bunu paçavra addederim.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Hiç şüphe yok ki şedit müzakereyi mucip olan Edhem Paşanın şahsiyetidir. Edhem Paşayı biz de tanırız. Edhem Paşa bugünkü hali itibariyle, memleketi işgal edilmiş, emval ve emkâki Yunanlıların tamamıyla eline düşmüş bir adam. Kendisi sadakaya muhtaçtır. Sadakaya muhtaç olan bir adam ne yapabilir? Efendiler bunu yapan Ethem Paşanın şahsı değil, serveti idi. Ethem Paşanın muhiti idi. Bugün ne serveti kalmış ve ne de muhiti kalmıştır. Ethem Paşa bugün muhtaç bir haldedir. Binaenaleyh karşımızda bulunan maddeî kanuniyeyi hissimize tebaan değil, şahsı nazarı itibara alarak reddetmiyelim. Çünkü burada bahsedilen af meselesidir.

Efendiler; cezadan maksat tehzihi ahlâktır, imhayı vücut değildir. Maatteessüf efendiler; bizim memleketimizde hapishaneler imhayı vücut için açılmış birer hapishanelerdir. Temenni ederiz ki o hapishanelerimiz imhayı vücut için olmasın, tehzihi ahlâk için olsun, Meclisi Âliniz böyle bir raporla gelmiş birçok kimseleri affetmişti. Meclisi Âliniz bu suretle icrayı adalet ederek hastalığı dolayısıyla belki şimdiye kadar 20 - 30 kişiyi affetmiş olduğu halde Edhem Paşa hakkındaki bu adaleti ibrazda imsak et-

mesi bittabi doğru değildir. Burada mevzuubahsolan şey, bu adamın şahsiyeti değildir. Eğer o adamın şahsiyeti mevzuubahsolursa hepimiz reyimizi vermeyebiliriz fakat burada mevzuubahsolan şey cezanın müddeti bakiyesinin affıdır. Hukuku şahsiye bakidir. Affı hususiler hiçbir vakit müerimiyeti izaleyi mucibolmaz. Hiyaneti vataniyeden dolayı mahkûm ise beşeriyet indinde ve kendi memleketi dâhilinde yine o hiyaneti vataniye mahkûmudur. Affedilen onun sinnine, hastalığına binaen müddeti mütebakiyei cezaiyedir. Binaenaleyh affı doğrudur. Rasih Efendi burada aleyhte söz söylemiştir. Bittabi kendisi bu adamın mahkûm edildiği mahkemede hâkim olarak bulunmuştur. Onun buradan söz söylememesi icabederdi. Çünkü bitaraf olması lâzımdır.

REİS — Efendim, heyeti umumiyesi hakkında müzakereyi kâfi görüp maddeye geçildikten sonra müzakerat; maddedeki tadilâtı tasvip yolu olmak icabeder. Heyeti umumiyesi hakkında müzakere açmıyoruz. Rica ederim arkadaşlardan, maddenin tadiline dair söz söylesinler. Tâyni esami ile de reyinize vaz'etmek mecburiyetindeyim. Çünkü taktır aldım, müstaceliyet kararı olmadığı için eğer müzakereyi kâfi görürseniz ikinci müzakeresini beş gün sonraya bırakacağız. Daha söz istiyen beş arkadaşımız vardır. Sözler birinci maddenin tadiline mahsurdur.

HALİL İBRAHİM Ef. (İzmit) — Buna, Yunanlılara taraftardır; Yunanlılara dostluk ediyor, deniyor.

Halbuki Yunanlılar bütün çiftliğini malını emlakını yakmışlar. Yunan taraftarı olsaydı malını yakmazlardı. Yunan altmış haneli bir çiftliğini yakmıştır. Dost olan bir adam bunun çiftliğini yakar mı? Yenişehirîler buna düşman değil hepsi dosttur.

EMİN B. (Erzincan) — Estağfurullah.

HALİL İBRAHİM Ef. (Devamla) — Vallahi dosttur. Yalnız beş on zengin vardı onlar sevmeslerdi. Çünkü bu zengin adamdır. Arazisi çok geniştir. Bundan dolayı buna bu cezayı verdirmişlerdir. Yani bu cezaya müstahak değildir.

OSMAN FEVZİ Ef. (Erzincan) — Rüfekayı kiramin beyanatından anlaşılıyor ki...

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Mel'un bir adam olduğu anlaşılıyor.

OSMAN FEVZİ Ef. (Devamla) — Bunun sabıkta birçok ceraimi varmış. Kendisi de erzeli

ömre gelmiş. Bir sene iki sene daha mahpusanede yatırmakla o ceraimin cezasını görmüş olamaz. Geliniz bunun cezasını Cenabı Hakka bırakalım. Allah bunun cezasını verecektir. O cezasını çeker. Onun için affedin.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Demin de söylediğim veçhile Meclisin reylerini birbirine katarcasına ruhu habisi buraya kadar tesir etmiş olan o adam hakkında hâlâ vakit geçirilmiş olduğundan dolayı yüreğim kan ağlıyor desem mübalâğa etmiş olmam. Arkadaşlar can çıkar huy çıkmaz. 31 Marttan beri değil bilmem hangi senelerden beri kanbur kanbur üstüne denilecek derecede şenatleriyle, cinayetleriyle rezaletleriyle herkesin beynini, hissiyatını kemirmiş olan bu adam hakkında katiyen vakit geçirilmiyerek raporun tetkiki zmnında evvelemerde bu evrakın Sıhhiye Encümenine tevdiini teklif ederim.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendiler bu Ethem Paşayı bendeniz tanımiyorum. Fakat yenişchirden birkaç defa geçtiğimden dolayı bunun fenalığını işittim. Tabiidir ki, söyliyener doğru söylemişlerdir. Yalnız, bendeniz mesele nin esasını nazarı itibara alıyorum. Bir adam niçin tecziye edilir ve sonra niçin affedilir? Tabii ya, tehzihi ahlâk için veyahut harice ibret olmak içindir. Şimdi eğer bu adamın mazisi bu kadar fena, bozuk idiyse istiklâl mahkemesinde bu adam idama mahkûm edilir, on beş sene hapsedilmesi icabederdi. O asılsaydı ibreti müessire olurdu. Asılmamış, cezası idamdan on beş seneye indirilmiş, sonra diğer tanıyanların söylediği veçhile yetmiş seksen yaşına gelmiş. Allah cezasını bunun dünyada kısmen vermiş. Bir tarafı felce uğramış, şimdi bence bu adam idam edilmiş olsaydı kanunun veyahut tecziye hususundaki adaletin hükmü icra edilmiş olurdu, yani ibret teşkil ederdi. Fakat; bu olmamış. Şimdi bunu orada yatırmak ölüme mahkûm etmek demektir. Bence bu, onun yaptığı fenalığa karşı bir intikam almak şekil ve mahiyetini haiz bulunuyor. Bunu ise Meclisin büyüklüğü ile kabili telif göremiyorum. Şimdi arkadaşlarıma sorarım; madem ki, malını, mülkünü, memleketini dimağımı, vücudunu gaybetmiş, bundan ne gibi fenalık sâdir olacaktır?

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Şükrü Bey emin ol ki, habasetini kaybetmemiştir.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Sus rica ederim. Müsaade buyurun efendim; bunun behemehal fenalık yapacağına kaani iseniz affetmeyin. Yok, artık fenalık yapabilecek bir halde değil ise bunu affedelim. Yok, eğer bu adamın yaptıklarına karşı istiklâl mahkemesi cezasını on beş seneye indirdiği halde biz affetmezsek idam edeceğiz demektir. Başka bir şey değildir. Bu, istiklâl mahkemesinin verdiği karara münafi bir harekettir. Çünkü; onu orada 3 ay veyahut üç sene daha yatırmak idam etmek demektir.

Bu suretle idam ise katiyen doğru değildir. Bunu affetmek Meclisin büyüklüğü ile mütenasiptir. Bunu, Adliye Encümeninin talebi veçhile affetmek lâzımdır. İkincisi : Deniliyor ki; Abdülhamid zamanında şöyle yapmış, böyle yapmıştır. Efendiler; size söylüyorum ki; bu adam yapmış, ve kudreti olsa yine yapacaktır. Fakat bu adamın artık kudreti yoktur. El'an yapanlar vardır, onları ele geçirin, rica ederim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim; burada Edhem Paşa mevzuubahsolamaz. Burada bir mesele var ki : Zeyd mahkûm olmuş, bugün mâlûl olmuş. bu mâlûliyet hasebiyle tahliyesi, verilen rapor üzerine icabeder mi etmez mi? Rapor doğru mudur, yanlış mıdır? Bu adamın tahliyesi lâzımgelir mi, gelmez mi? Artık mahkûm olmuş bir adamın seyyiatından burda bahsetmek fazladır.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Fazla değildir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Size arz edilen budur efendiler. Rapor ya muvafıkı hakikattir veya muvafıkı hakikat değildir. Şahsı yoktur, efendim. B. M. Meclisi kürsüsünden eşhas hakkında söz söylemeyi zayıt görüyorum.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Afî hususilerde bahsetmek caizdir.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim, Tunalı Hilmi Bey biraderimiz maddeye târiz etti. Maddede malûmuâliniz encümeni âliye diyor ki : (Tahakkuk eden mâlûliyetine binaen) mâlûliyeti bir doktor tarafından yazılmış zannı ile bunu yeniden bir heyeti sıhhiyeye havale edelim, yeniden tetkik ettirelim gibi bir şey söyledi. Encümeniniz bir doktorun raporunu tetkik etmiş değildir. Bir heyeti sıhhiyenin raporunu tetkik etmiştir. Bir heyeti sıhhiyenin raporuna karşı Tunalı Hilmi Beyin söylediği söz vârit değildir.

Sonra, Doktor Abidin Bey biraderimiz hissiyatına tâbi olarak kendisini bu millet; mektebinde okutup tabip diploması verdiği halde, bu adama kendisinin tahsil etmiş olduğu mektepteki fennin icabettiği raporu vermiyeceğini söylediler ki, vazifesi itibariyle diplomasının elinden alınması lâzımgelir. (Handeler) Binaenaleyh, her memur; her hâkim hissiyatından terecrüt ederek buradan tetkik edeceği meselenin umumî şeklini ve heyeti içtimaiyemize taallük eden kısmını nazarı itibara almalıdır. Bu adamın - adam tâbir ediyorum - irtikâbetmiş olduğu ceraimi sabıkası mütaaddit olabilir. Fakat; bu adam bugün hükmen ölmüş demektir. Hattâ kendi hemgerisinin ifadesine nazaran - ki : Raporda bu sarahat yoktur - diyor ki, aklı da kalmamış, mecnunlar her tekliften azadedir.

Binaenaleyh, merhametiniz ve sizin adaletiniz bunun affını istilzam eder. Hattâ diyebilirim ki; İstiklâl Mahkemesi vicdanını ele almış, idamı lâzımgelirken cezasını on beş seneye indirmişler. Şimdi, hükmen vefat etmiş, yani bir meyyit hükmünde olan bir adamın İstiklâl Mahkemesi idamını on beş seneye indirmiş ve Heyeti Celileniz de on beş senesini kaldırır. Cezasını yalnız dışarda çekerek ölür vesselâm.

REİS — Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür.

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Efendim, rica ederim, Müfid Efendi bana tecavüz ediyorlar, diplomamı alıyorlar, efendim, cevap vereceğim. (Handeler)

REİS — Elde tadilname yok ve kanun lâyihası bir maddeden ibarettir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Bey, takririm var.

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Reis Bey, hukukuma taarruz ettiler.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Takririm var Reis Bey.

REİS — Rica ederim Hilmi Bey oturunuz, kanunun tâyini esami ile reye konulmasına dair bir takrir aldım. (Hayır sadaları)

On beş imzalı bir takrirdir. Tâyini esami ile reye koymaya mecburum. Hilmi Bey de kanunun birinci maddesinin tayyını teklif ediyor.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Tayyını teklif etmiyorum. Reis Bey, Sıhhiye Encümenine havalesini teklif ediyorum.

REİS — Abidin Beyin bir takriri vardır ki, maddenin tayyı hakkındadır, zaten bir maddeden ibarettir.

VEHBİ B. (Karesi) — Usulü müzakere hakkında söyleyeceğim.

REİS — Müsaade buyurunuz. Efendim, evvelâ Hilmi Beyin teklifi veçhile Sıhhiye Encümenine tevdiini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Reddedilmiştir.

Lâyihanın heyeti mecmuasını tâyini esami ile reynize arz edeceğim bir maddedir. Müstaceliyet kararını tensip buyurursanız şimdi arz ederim. Müstaceliyet kararını kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın. Müstaceliyet kararı kabul edilmiştir. Lâyihayı tâyini esami ile reynize arz ediyorum. Kabul edenler beyaz, etmiyenler kırmızı verecek...

8. — *Nüfus vukuatının altı ay müddetle cezaı nakdîden affedilmesine dair 16 Temmuz 1337 tarihli Kanuna müzeyyel kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Efendim, diğer bir evrakı varidemiz vardır. Onun müzakeresine geçiyoruz. İzinnamesiz akdi izdivağ edenlerin aflarına dair Adliye Encümeni mazbatasası :

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
Nüfus vukuatı cezaı nakdisinden affı mu-
tazammın 16 Temmuz 1337 tarihli kanuna ze-
yil olmak üzere tanzim edilip İcra Vekilleri
Heyetinin 9 . X . 1337 tarihli içtimainda kabul
edilen lâyihai kanuniye sureti musaddakasiyle
esbabı mucibe lâyihası rapten takdim kılın-
mıştır. İfayı muktezasiyle neticesinin işarına
müsaade buyurulmasını rica ederim, efendim.

İcra Vekilleri Heyeti
Reisi ve Erkânı Harbiyei
Umumiye Vekili
Fevzi

Heyeti Vekilenin teklifi

Esbabı mucibe

Altı ay zarfında ihbar olunacak tevellüdat
vefiyat ve münakâhat ve talâk vukuatı ce-
zaı nakdisinin affı 16 Temmuz 1337 tarihli
kanun iktizasından ise de, kura ve mahallattan
alınacak tevellüdat ve münakâhat vukuatının
kısmı küllisi bilâiziname tehhül edenlerle ve
bunların çocuklarına aidolup halbuki izinna-
me ihtihsal etmeksizin izdivaceden zevç bir

aydan altı aya ve akdi icra edenlerin de iki aydan bir seneye kadar hapis olunacağı Ceza Kanunnamesinin iki yüz birinci maddesinin zeylinde muharrer olduğuna ve bu kabil tevellüdat ve münakâhat vukuatı bersabık ketmolunmakta bulunduğundan cezayı nakdi misillû takibatı kanuniyenin bir müddeti muayno için affolunmadıkça ve nakli mekân muamelesine de müsaade buyurulmadıkça zikrolunan vukuatı tescil gayrimümkün olacağı anlaşıldığından 16 Temmuz 1337 tarihli kanuna zeyil olmak üzere tanzim edilen madde berayı taknin takdim kılınmıştır. 5 Teşrinievvel 1337

Nüfus vukuatı cezayı nakdisinden affı mutazammın 16 Temmuz 1336 tarihli Kanuna müzeyyel lâyhahi kanuniye sureti :

MADDE 1. — Bilâiziname akdi nikâhtan dolayı Kanunu Cezanın 201 nci maddesinin zeyli mucibince takibatı kanuniyeye mâruz kalanlar veya mâruz kalması icabedenler dahi işbu kanunun ihtiva ettiği af müddeti zarfında mafüvdürler.

MADDE 2. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 3. — İşbu kanunun icrasına Dahiliye ve Adliye Vekilleri memurdur.

9 Teşrinievvel 1337

İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Şeriye Vekili
Erkânı Harbiyei Umumiye Fehmi

Vekili

Fevzi

Müdafaai Milliye Vekili

Adliye Vekili

Refet

Refik Şevket

Dahiliye Vekili

Hariciye Vekili

Refet

Yusuf Kemal

Maliye Vekili

Nafia Vekili

Hasan

Ömer Lûtfi

İktisat Vekili

Sıhhiye ve Muaveneti

Mahmud Celâl

İçtimaiye Vekili

Dr. Refik

Maarif Vekili

Hamdullah Subhi

İzinnamesiz akdi nikâh ve izdivaçtan dolayı maznun ve mahkûm olanların affına dair kanun lâyhası

Nüfus vukuatının cezayı nakdisinden affı mutazammın 16 Temmuz 1336 tarihli kanun lâ-

yıhasına zeyil olmak üzere tanzim kılınıp İcra Vekilleri Heyetince kabul edilen lâyhahi kanuniye ve esbabı mucibe mazbatası mütalâa ve tetkik olundu. Tevellüdat, vefiyat, cezayı nakdisinin affı gibi münakâhat ve münakalât cezaları dahi affolunmadıkça tescili nüfusta aranılan intizam imkânı hâsıl olamayacağından izinnamesiz akit icra edenlerle izdivaç eden zevçlerin takibata mâruz kalanlarıyla, kalması icabedenlerin affı kabul olunmuş ise de encümenimizde lâyhahi kanuniyenin affın maznunen takibata mâruz kalanlar ve mahkûm olup da aleyhlerinde hükmü ilâm icra kılınıyanlara da teşmili ve kanunun neşriyle beraber muhtarana ayrıca tebliği dahi nazarı itibara alınarak Heyeti Umumiyeye müstaceliyetle teklifine müttefikan karar verildi.

Lâyhahi kanuniye

MADDE 1. — Kanunu cezanın (201) nci maddesinin 2 nci zeyli mucibince izinnamesiz izdivaç eden zevçler ile akdi icra edenler işbu kanunun neşri tarihinden itibaren altı ay zarfında muamelei resmîyelerini kaydettirdiklerinde mürettebolan cezadan affolunmuşlardır.

MADDE 2. — Birinci maddede muharrer cürümden dolayı maznun veya mahkûm olanlar dahi affedilmişlerdir.

MADDE 3. — İşbu kanun her mahalde neşir ve heyeti ihtiyariyeye tebliğ ve ilân tarihinden muteberdir.

MADDE 4. — İşbu kanunun icrasına Adliye ve Dahiliye Vekilleri memurdur.

Adliye Encümeni

Reisi

Âza

Eskişehir

Kırşehir

Abdullah Azmi

Müfid

Âza

Âza

Karahisarı Sahib

Sinob

Mehmed Şükrü

Hakkı Hâmi

Âza

Maraş

Mehmed Hasip

REİS — Efendim, kanunun heyeti umumiyesi hakkında söz istiyen var mı? Müstaceliyet kararıyla maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi.

VEHBİ B. (Karesi) — Rica ederim müstace-

liyet kararı hakkında nizamnamede sarahat vardır.

REİS — Heyeti Vekilenin teklifi vardır, efendim.

İzinnamesiz akdi nikâh ve izdivaçtan dolayı maznun ve mahkûm olanların affına dair Kanun

MADDE 1. — Kanunu cezanın 201 nci maddesinin ikinci zeyli mucibince izinnamesiz izdivaceden zevçler ile akdi iera edenler işbu kanunun neşri tarihinden itibaren altı ay zarfında muamelei resmîyelerini kaydettirdiklerinde mürettebolan cezadan affolunmuşlardır.

REİS — Efendim, birinci madde hakkında söz istiyen var mı? Söz istiyen yok, tadilname de yok. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Birinci madde kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Birinci maddede muharrer cürümden dolayı maznun veya mahkûm olanlar dahi affedilmişlerdir.

REİS — İkinci madde hakkında söz istiyen var mı? (Encümen izahat versin, sadaları)

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim, ikinci maddede bu suretle bilâizinname akdi nikâh etmiş olan zevç ile izinnamesiz nikâh akdini iera eden imamın yapmış olduğu muamele Hükümet tarafından haber alınmış, tahkikata başlanılmış, muhakeme iera ediliyor. Yahut muhakemesi bitirilmiş, cezası infaz edilmemiş ve evcelece maznun olup da altı ay zarfında yani müddeti zarfında muamelei kaydiyeyi ifa ettirenler muaf olsunlar da evcelece mahkûm imiş veyahut maznun kalıp da kendi hakkında takibat iera edilmesine başlanılmış adamların da affedilmemesini muvafık göremediğinden dolayı encümeniniz bu maddenin ilâvesine lüzum görmüştür.

REİS — Başka söz istiyen var mı? (Yok sadaları) ikinci madde hakkında başka söz istiyen yok, tadilname de yok. Maddeyi reyinizde arz ediyorum. İkinci maddeyi kabul edenler, lütfen el kaldırsın, ikinci madde kabu edilmiştir.

MADDE 3. — İşbu kanun her mahalde neşir ve heyeti ihtiyariyeye tebliğ ve ilânı tarihinden muteberdir.

REİS — Kabul edenler, lütfen el kaldırsın? Üçüncü madde kabul edilmiştir.

MADDE 4. — İşbu kanunun ierasına Adliye ve Dahiliye vekilleri memurdur.

REİS — Kabul edenler, lütfen el kaldırsın. Dördüncü madde kabul edilmiştir.

Kanunun heyeti umumîyesini katîyetle reyinize arz ediyorum.

VEHÎ B. (Karesi) — Efendim tâyni esami ister. Cezayi nakdî var.

REİS — Efendim, tâyni esami ile reyinize arz ediyorum. Kabul edenler beyaz, etmiyenler kırmızı verecektir. Reyinizi istimal buyurun.

ALÎ RIZA Ef. (Batum) — Meclisi Âlinin şan ve şerefine teallük eden bir mesele vardır. Sonra meşru dâvamız uğrunda şerefi İslâmiyet ile mütenasip bir surette bu milletin çalışmış olan mücahidini bugün zalimlerin şerrinden vâsi bir kıtada saklanmak hususunda bir yer bulamıyorlar. Buna Meclisi Âli namına bir çare bulunması için bir takrir takdim ediyorum. Bunun bugünkü ruznameye dâhil olmasını teklif ediyorum. (Neye dair sadaları) Elviye selâseye bir heyeti teftişiyeye istiyoruz. Birçok haksızlıklar oluyor. Yolsuzluklar oluyor, suidare oluyor. Milletın buna tahammülü kalmamıştır. Bunun müstacelen müzakeresini teklif ediyorum.

REİS — Efendim, âra tasnif edilinceye kadar on dakika teneffüs.

İKİNCİ CELSE

Açılma ssati :

REİS — Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendi

KATİP — Mahmud Said Bey (Muş)

REİS — Celse küşadedildi.

Edhem paşanın affı hakkındaki kanun lâyihasında reye iştirak eden 173, muamele tamamdır. 4 müstenkif, 60 redde karşı 109 reyyle kanun kabul edilmiştir.

İzinnamesiz akdi nikâh ve izdivaçtan dolayı mazmun ve mahkûm olanların affına dair lâyihai kanuniyenin neticesi müzakeresinde reye iştirak eden 123 olduğuna göre muamele tamam değildir. Yeniden reye vaz'olunacak.

2. — AZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Amasya Mebusu Doktor Asım Beyin müddeti mezuniyetinden bakıye kalan 70 günden istifade edebileceğine dair Divanı Riyaset kararı*

REİS — Amasya Mebusu Doktor Asım Bey, Meclisi Âlinizden istihsal ettiği üç ay mezuniyeti istimal üzere 1 Eylül 1337 tarihinde infikâk etmiş, 2 Teşrinievvel 1337 tarihinde hisseditlen lüzuma mebni mesleki olan tebabetten istifade edilmek için Makamı Riyasetten alelacele Ankara merkezine celbedilmiş ve burada birkaç gün kaldıktan sonra artık kendisinin hizmetine lüzumu âcil kalmadığı bildirilmekle mezuniyetin bakıyesini istimal etmek zarureti hâsıl oluyor. Halbuki Meclisi Âlinizin evvelece ittihaz ettiği bir kararı derhatır ettiriyorum ki mezuniyetten bakıye kalan müddetler Meclise iltihak ettikten sonra artık keenlemeyekündür. Yeniden mezuniyet almak lâzımgelir. Halbuki; bu zat kendi arzusu ile gelmeyip hastanelerde istihdam ve hizmetinden istifade edilmek üzere Makamı Riyasetçe hizmete davet edildiğine nazaran mezuniyetinden bakıye kalan 70 günden istifade etmesi lâzımgelir. Berayı malûmat arz ediyoruz. (Muvafık sadaları)

Efendim, listedeki evrakı vâridemiz bitmiştir. Bugün de birçok evrakı vâride vardır. Fakat tertibedilmemiştir. Tensip buyurursanız şimdi aldığım evrakı âti celseye bırakalım.

Şimdi Hariciye Vekili Bey, Meclise bâzı malûmatta bulunacaktır.

BİR MEBUS — Efendim Dahiliyeden bir sualimiz vardı.

REİS — Efendim, sualleri tertibettim. Dahiliye Vekâletinden 18 sual, Heyeti Vekilenin heyeti umumiyesinden 3, Maliye ve İktisattan 4, Sihhiyeden 2, Maariftten 2, Müdafaa-i Milliyeden 8 ki ceman 37 sualin cevabı gelmediği kayden anlaşılmıştır. Bu suallerin listesini aldım. Aid olduğu vekâleti celilelere tezkere ile tekidedilmiştir. Temenni ederiz ki, yakında cevapları gelir ve bunların bugün kendilerine yazılması için emredilmiştir.

VEHBÎ B. (Karesi) — Teşekkür ederim. İnşallah cevabı birkaç günden gelir.

5. — BEYANAT

1. — *Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beyin, Kars Kongresi mukarreratı hakkında ve Fransızlarla bir itilâfname akdedildiğine dair beyanatı*

REİS — Söz Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beyindir.

HARİCIYE VEKİLİ YUSUF KEMAL B. (Kastamonu) — Efendim, Eylülün 26 sında küşadedilmiş olduğunu söylediğimiz Kars Konferansı mesaisini hitama erdirmiş, bu ayın, Teşrinievvelin 13 ünde tanzim olunan muahede imza edilmiştir. Birkaç gün evvel telgrafla bu muahedeyi aldım. Gerek Fransızca ve gerek Türkçesini - muahede Fransızca tanzim edilmiştir - şimdi Meclisi Âlinize sırf malûmat kabîlinden olarak okuyacağım. Tabii muahedenin aslı gelecektir. Aslımı tercüme ettireceğiz. Meclisi Âlinize berayı tasdik arz edeceğiz. Onun için

şimdiki arzım sırf arzı malûmattan ibarettir. Olabilir ki, telgraflar bize verilirken bâzı kelimeler de belki noksan olmuştur. O cihetleri de şimdiden mukayyeden arz ettiğimi bildirmek isterim.

Kars Muahedenamesinin tercümesi

Milletlerin uhuvveti esasını ve akvamın kendi mukadderatını serbestçe tâyin etmek hakkını tanımakta müttehit ve aralarında daima münasebatı samimane ve menafii mütekabiliyeye müstenit revabıtı hakikiyei dostanenin caygir olduğunu görmek arzusu ile mütehassis bir taraftan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti diğer taraftan Ermenistan, Azarbaycan ve Gürcistan Sosyalist Şûraları Hükümeti Cumhuriyeleri Rusya Sosyalist Federatif Şûralar Hükümeti Cumhuriyesinin de iştirakiyle bir Muhademet Muahedenamesi akdi için müzakerata iptidara karar vermişlerdir. Bu hususta Türkiye Büyük millet Meclisi Hükümeti Büyük Millet Meclisinde Edirne Mebusu ve Şark Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa ve Büyük Millet Meclisinde Burdur Mebusu Vekili sabık Nafia Müsteşarı Muhtar Bey ve Türkiye'nin Azarbaycan mümessili Memduh Şevket beyler.

Ermenistan Sosyalist Şûra Hükümeti Cumhuriyesi Hariciye Komiseri Eskinaz Muradyan ve Dahiliye Komiseri Bogos Makizyan,

Azarbaycan Sosyalist Şûra Hükümeti Cumhuriyesi Devlet Murakabesi Halk Komiseri Bihmut Şah Tahtinska'yi,

Gürcistan Sosyalist Şûra Hükümeti Cumhuriyesi Harbiye ve Bahriye Komiseri Şalvaylipava ve Hariciye ve Maliye Komiseri Aleksandre Suvaylentze'yi,

Rusya Sosyalist Federatif Şûralar Hükümeti Cumhuriyesi Litvanya Mümessili Jak Hatseki'yi,

Murahhas tâyin etmişlerdir. Murahhasını müşarünileyhimin usulüne muvafık görülen salâhiyetnamelerini badetteati mevaddı âtiyeyi tahtı karara almışlardır.

MADDE 1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Ermenistan, Azarbaycan ve Gürcistan Sosyalist Şûralar Hükümeti Cumhuriyeleri müteakidinin elyevm aksamı memalikinden bulunan arazi üzerinde mukaddema hakkı hâkimiyetlerini istimal etmiş olan hükümetler arasında münferit ve maruzzikir araziye mütaallik muahedat ile hükûmatı selâse beyninde münakit

ve cenubi Kafkas Cümhuriyetlerine taallûk eden muahedatı keenlemyekün addederler. Moskova'da 16 Mart 1337 - 1921 tarihinde imzalanılan Türk - Rus Muahedenamesinin bu madde hükünden müstesna olduğu mukarrerdir.

MADDE 2. — Müteakidin içlerinden birine kerhen kabul ettirilmek istenilecek hiçbir muahedei sulhiye veya diğer bir senedi beynelmileli tanımamak hususunda müttehidül fikirdirler. Bu itilâf mucibince Ermenistan, Azarbaycan ve Gürcistan şûraları Sosyalist Hükümeti Cumhuriyeleri, Türkiye'ye taallûk edip de halihazırda Büyük Millet Meclisi tarafından temsil edilen Türkiye Hükümeti Milliyesinin tanımadığı hiçbir beynelmilel senedi tanımamayı kabul ederler. İşbu muahede de mezkûr (Türkiye) tâbiriyle İstanbul'da münakit Osmanlı Meclisi Mebusanı tarafından tanzim ve neşir ve ilân ve bilcümle devletlerle matbuata tebliğ olunan 28 Kânunusani 1336 - 1920 tarihli Misakı Millinin ihtiva ettiği arazi kasededilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti dahi Ermenistan, Azarbaycan ve Gürcistan'a taallûk edip bu memleketlerin elyevm Ermenistan, Azarbaycan ve Gürcistan şûraları tarafından temsil edilen hükümetlerince tanınmayan hiçbir beynelmilel senedi tanımamayı kabul eder.

MADDE 3. — Ermenistan, Azarbaycan ve Gürcistan şûralar Sosyalist Hükümeti Cumhuriyeleri kapitülasyonlar usulünün her memleketin inkişafı millisinin serbestii cereyanı ve hukuku hükümranisinin istimali namıyla kabili telif olmadığını bittasdik Türkiye'de bu usul ile her hangi bir suretle münasebettar olan her nevi muamelâtın ve hukukun icra ve istimalini keenlemyekün ve mülga addederler. (Buna müteferri gayet uzun, uzun zeyiller vardır. Bunu nazarı itibara almadık. Çünkü telgrafla ayrıca alınmamıştır. Hududun bütün teferruatını gösterir, tabii Encümeni Âlinize onlar arz edilecektir.)

MADDE 4. — Türkiye'nin Şimali - Şarkî hududu (Rus Erkânıharbiyesinin 1/210 000 mikyasındaki bir parmak - beş verslik mesafe haritasına nazaran) bahri siyah sahilinde kâin (Sarb) karyesinden başlayarak Gediz Mine dağı - Şavşat dağı hattı taksimi miyahı - Katı dağından geçen oradan daima Kars ve Arda-

han sancaklarının Şimalî hududu idariyei kadimesini ve Arpaçay Aras, Nalvegni, Nirni, Karasu membana kadar takibeden hat ile tâyin edilmiştir. (Hududun tafsilâtı ve buna müteferri mesail için «1» ve «2» numaralı meflufullarla tarafeyni müteakideyn mümza merbut haritaya müracaat.)

Metni muahede ile harita arasında ademitevafuk halinde metni muahede tercih edilecektir Rusya Sosyalist Federatif Şûralar Hükümeti Cumhuriyesinin bir mümessilinin de iştirakiyle müsavi miktarda âzalardan mürekkep muhtelit bir tahdidî hudut komisyonu arazi üzerinde hududu tefferuati ile tesbit ve takrire ve hudut işaretlerini vaz'a memurdur. (4 numaralı mefluf harita)

MADDE 5. — Türkiye Hükümeti ile Ermenistan, Azarbeycan şûralar hükümetleri işbu muahedenamenin 3 numaralı meflufunda tasrih edilen hudutlar dâhilinde olmak üzere Naheravan mıntakasının Azarbeycan himayesinde muhtar bir arazi teşkil etmesi hususunda müttehidül fikirdirler.

MADDE 6. — Türkiye evvelâ - işbu madde tahsis ve tâyin olunan mahaller ahali, her cemaatin dinî ve harsî hukukunu temin edecek vâsi bir muhtariyeti idariyeye nail olmak ve mezkûr mahallere ahalinin arzularına muvafık bir usulü tasarrufu arazi ithaline imkân bahsetmek, saniyen - Batum Limanı tarikiyle Türkiyeye ithal ve Türkiyeden ihracolunacak bilcümle mevat ile eşyayı ticariyenin Gümrük Resmine tâbi tutulmıyarak bilâmüşkülât ve mevani bilcümle rüsum ve tekâliften muaf olarak serbest bir surette imrarı hakkı, her nevi masarifi hususiyeden müstesna olarak Batum Limanından istifade hakkiyle birlikte Türkiyeye temin edilmek şartıyla Batum Liman ve şehrinin ve işbu muahedenin 4 neü maddesinde gösterilen hududun Şimalinde bulunan ve Batum livasına aidolan arazinin hakkı metbuiyetini Gürcistana terke rıza gösterir. Bu maddenin tatbiki için işbu muahedenin imzasını mütaakıp derhal alâkadar tarafların mümessillerinden mürekkep bir komisyon teşkil edilecektir.

MADDE 7. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetiyle Gürcistan Şûralar Sosyalist

Cumhuriyeti Hükümeti hemhudut manatlık ahalisinin muhtelit bir komisyon tarafından gümrük, inzibat ve umuru sıhhiye hususlarında vaz'edilecek nizamati müsaadekâraneye riayet etmek şartıyla hududu geçmelerini teshil edeceklerini taahhüdederler.

MADDE 8. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Gürcistan Şûralar Cumhuriyeti Hükümeti iki memleketin hemhudut havalisi ahalisinin hududun diğer tarafında kâin kışık ve yazlık meralardan istifade etmeleri zaruretinin nazarı dikkate alarak ahali mezkûreye hayvanlarını huduttan geçirmek ve mûtat meralardan istifade etmek hakkını bahsetmeyi kabul ederler. Hududun müruru esnasında tatbik edilecek gümrük muamelâtiyle tedabiri inzabatiye ve sıhhiye ve saire muhtelit bir komisyon tarafından tâyin edilecektir.

MADDE 9. — Bütün millelterin muamelâti ticariyesi için boğazların açık tutulması ve bunlardan serbestî müruru temin zımında Türkiye ile Gürcistan, Karadeniz ve boğazların tâbi olacağı kavaidi beynelmilelin ihzarı katisini sahidlar devletlerin murahaslarından mürekkebolarak bilâhara teşekkül edecek bir konferansa tevdi hususunda müttefikulefkârdırlar. Şu kadar ki, mezkûr konferansta sâdır olacak mukarreratın Türkiye hâkimiyeti mutlakasına ve Türkiye ile payitahtı olan İstanbul'un emniyetine birgûna hâlel iras edememesi şarttır.

MADDE 10. — Müteakideyn arazileri üzerinde diğer memleketin yahut onun arazisinden bir kısmının vazifei hükümetini deruhde iddiasında bulunan teşkilât ve heyatın teşekkülünü veya ikametini ve kezalik diğer memlekete karşı mücadele maksadında bulunan heyatın ikametini tevziz etmemeyi taahhüdederler. Şurası mukarrerdir ki, işbu maddede anifen zikredilen Türkiye arazisi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin doğrudan doğruya idarei mülkiye ve askeriyesi altında bulunan arazidir.

MADDE 11. — Müteakideyn her birinin diğer arazisinde ikamet eden tebaası mafüv tutulacakları Müdafaaî Milliyeye mûtaallik kavanin müstesna olmak üzere mukim oldukları memleket kavanininden mütevellit hukuk vazaif esasına tevfikan muamele görecektir. Müte-

kabilen tebaanın hukuku aileye, verasete ve ehliyeti hukukiyeye ait mesaili dahi işbu madde ahkâmından müstesna olup mevaddı mezkûre bir itilâfnamei mahsus ile hallolunacaktır.

MADDE 12. — Müteakıdeyn içlerinden birinin diğeri arazisinde sâkin tebaasına en ziyade naili müsaade millet muamelesi tatbik edeceklerdir. Bu madde Şûralar Cumhuriyetlerinin kendi arazilerinde diğerk müttefik Rus Şûralar Cumhuriyetleri vatandaşlarına bahsettikleri hukuk ile Türkiye tarafından kendisinin müttefikleri olan müslüman devletleri tebaasına bahşedilen hukuku asla istihdaf etmez.

MADDE 13. — 1918 senesinden evvel Rusya aksamından iken üzerlerinde Türkiye'nin hakkı hâkimiyeti teyidedilen arazi seknesi Türk tâbiyetinden çıkmak istedikleri takdirde eşya ve emvallerini veyahut bunların esmanı balığasını birlikte alarak Türkiye'yi serbestçe terk etmek salâhiyetini haiz olacaklardır. Aynı veçhile hakkı metbuiyeti Türkiye tarafından Gürcistan'a terk edilmiş olan arazi seknesi de Gürcü tâbiyetinden çıkmak istedikleri takdirde eşya ve emvallerini veya bunların esmanı balığasını birlikte alarak Gürcistan'ı terk etmeye salâhiyettar olacaklardır. Balâdaki fıkaratta mezkûr ahali mevzuubahsolan araziye terk etmek hususundaki arzularını alelûsul bildirdikleri tarihten itibaren hizmeti askeriyelerinde bir aylık tecilden müstefidolacaklardır.

MADDE 14. — Müteakıdeyn işbu Muahedenamenin imzasından itibaren altı aylık bir müddet zarfında 1918 - 1920 seneleri harbleri mülteceleri hakkında hususi itilâfnameler akdetmeyi taahhüdederler.

(Arkadaşlarımızdan bâzılarını en ziyade alâkadar eden mesele budur.) (Evet sesleri)

MADDE 15. — Müteakıdeynin her biri işbu Muahedenamenin imzasını mütaakıp derhal diğeri tebaası hakkında Kafkas Cephesindeki harb münasebetiyle irtikâbedilmiş olan cinayat ve cünhalar için tam bir affı umumi ilân etmeyi taahhüdeder.

MADDE 16. — İşbu Muahedenamenin imzasından itibaren iki aylık bir müddet zarfında Müteakıdeyn içlerinden birinin arazisinde bulunan askerî ve sivil üserayı kadîmenin müteka-

bilen vatanlarına iadesine muvafakat ederler. (Bu madde münasebetiyle madde icradan itibarendir ve icraya da başlanmıştır.)

MADDE 17. — Memleketleri arasındaki münasebatın ademiinkıtamı teminen tarafeyni Müteakıdeyn sürati mümkün ile şimendüfer, telgraf ve saire münakalâtının muhafaza ve tekemmülü ve bilâmüşkülât ve eşhas ve emtianın serbestii imrarının temini için tedabiri lâzimeyi müttehiden ittihaz etmeyi taahhüdederler. Maa-haza şurası mukarrerdir ki : Yolcuların ve emtianın girip çıkmasında müteakıdeynin memleketlerinden her birinde bu bapta cari kavanin ve nizamât harfiyen tatbik edilecektir.

MADDE 18. — Müteakıdeyn memleketler arasındaki münasebatı dostaneyi teşyit için muk-tazi münasebatı ticariyenin tesis ve iktisadi, malî ve sair mesailin halli maksadiyle işbu muahedenamenin imzasını mütaakıp Tiflis'te derhal alâkadar memleketler mümessillerinden müteşekkil bir komisyon toplanacaktır.

MADDE 19. — Tarafeyni Müteakıdeyn işbu Muahedenamenin imzasından itibaren üç aylık bir müddet zarfında konsolosluk mukaveleleri akdetmeyi taahhüdederler.

MADDE 20. — Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan hükümetleri arasında akdedilen işbu Muahedename tasdika tâbi tutulacaktır. Tasdiknamelerin teatisi mümkün olduğu kadar kısa bir müddet zarfında Erivan'da vukubulacaktır. Muahedenamenin imzasını mütaakıp derhal meriyüliera olacak olan 6,14, 15, 16, 18, 19 neu maddeler müstesna olmak üzere işbu muahedename tasdiknamelerin teatisinden itibaren mevkii meriyete vaz'olunacaktır. Tasdiklanılmekal salifüzzikir murahhaslar işbu muahedenameyi imza ve tahtim etmişlerdir.

İşbu Huahedename 13 Teşrinievvel 1337 (1921) tarihinde Kars'ta beş nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Kâzım Karabekir	Veli	Muhtar
Memduh Şevket	Muradyan	Makenziyan
Şah Tahtenski	Şalvaelimat	A. Sivanizee
	Hanteski	

İşte efendim, aldığımız muahede budur. Tabii metnine gelince oraya giden arkadaşlarımız getiriyorlar. Metni aslı gelince tercüme ettire-

ceğiz. Meclisi Âlinize takdim edeceğiz. Hariciye Encümeninde inceden inceye tetkik ediliyor, ondan sonra Meclisi Âlinize arz ediliyor.

DURAK B. (Erzurum) — Müsaade buyurursanız bir şey soracağız.

REİS — Efendim, bu mesele üzerine sual arzu buyuruyor musunuz? (Hayır, sesleri)

DURAK B. (Erzurum) — Efendim, bendeniz birkaç maddeyi anlıyamadım, lütfen onlar azıcık izah buyurulsun.

REİS — Müsaade buyurunuz. Sonra müzakere edeceğiz.

DURAK B. (Erzurum) — 1, 9, 10, 11 nci maddeleri anlıyamadım. Bunlara dair bir parça tafsilât veriniz.

HARİCİYE VEKİLİ YUSUF KEMAL B. (Kastamonu) — Şimdi efendim, bizim anladığımızı göre - Henüz heyeti murahhasanın raporu alınmamıştır. - Fakat bizim anladığımızı göre birinci maddeden maksat şimdiye kadar bizimle Ermenistan ve Cenubi - Kafkas Hükümetleri arasında veya bizimle Rusya arasında eğer muahedeler akdedilmişse o muahedeleri feshediyoruz. Zannediyorum bizimle Cenubi - Kafkas hükümetleri arasında evvelce akdedilmiş bir Batum Muahedesi, Ermenistan Hükümeti arasında da tasdik edilmiş bir Gümrü Muahedesi vardır. Bize taallük eden, benim bildiğim noktalar bunlardır. Birinci maddeye ait arzu buyurulan izahat budur.

Dokuzuncu madde; malûmu âliniz Gürcistan Karadeniz'e sahil bir memlekettir. İçlerinden yalnız Gürcistan sahillere mâliktir. Misakı Millinin maddesidir. Misakı Millide kabul olunan devletlerden birisi de Gürcistan'dır. Ne Ermenistan ve ne de Azerbaycan vardır. Yalnız Gürcistan vardır.

Onuncu madde; Rusya Muahedesinde bulunan maddedir. Bunda biz diyorduk ki : Tarafeyn muamelei müteakabileye tâbi tutulmakla bunu Cenubi - Kafkas hükümetleri hakkında da kabul ederler. Rusya Muahedesinde o muahedeye aittir. Bizim tarafın bir heyeti hükümetini deruhde edecek. Bir heyet, bir teşkilât olacak olursa onlar müsaade etmiyecekler. Bizim tarafta olursa biz müsaade etmiyeceğiz. Bunun teferruatında inceden inceye encümeni âlinizle müzakereye gireriz. Arzu eden arkadaşlar da encümeni âlinizi teşrif buyururlar. Başka efendim 14 ncü maddeyi demin arz ettim. Yani ar-

kadaşlardan birçoğunu fevkalâde işgal eden ve bana mütaaddit kere gelip tekrar, tekrar, sualer sorduğu meseledir. Yani 1918 - 1920 muharebeleri münasebetiyle tarafeyne iltica etmiş kimselerin mübadelesi hakkında, tarafeyn altı ay zarfında yekdiğeriyle muahedeler akdini kabul ediyor ve bu veçhile âleme karşı ilân ederiz ki, devletlerin kendi kendine halletmek istedikleri meseleleri daha doğrusu devletlere taallük etmiyerek biz milletler arasında sebebi nifak ve şikak olarak gösterdikleri maddeleri milletler karşı karşıya geldikleri zaman kendilerinin gayet iyi hallettiklerini görürler. Bütün cihana karşı diyoruz ki; biz meselelerimizi kendi kendimize halledeceğiz. Çünkü tarafeyn aklını başına alır da, iki taraf menfaatlerinin müşterek olduğunu, kendi menfaatlerinin birbiriyle uslu yaşamakla, sulhü sükûn içinde yaşamakla mümkün olduğunu takdir ederlerse meselelerini daha iyi hallederler ve gayrın himayesine muhtacolmazlar.

SIRRI B. (İzmit) — Beyefendi, gazetede Fransızlarla Hükümetimiz arasında bir ihtilâftan bahsediyorlar.

HARİCİYE VEKİLİ YUSUF KEMAL B. (Kastamonu) — Rica ederim, hep böyle bendenize takaddüm ediyorsunuz. Bu meseleyi izah ettikten sonra sorsaydınız daha iyi olurdu. İlk defa arz etmek şerefi bana kalsın müsaade buyurunuz; arz edeceğim.

Efendim, bu arz ettiğim mesele diğerine takaddüm etmiş olduğu için evvelce bunu arz etmeye mecburum. Bir buçuk seneden beri Meclisi Âlinizin sarf ettiği mesai vatanperverane sayesinde bununla beşinci devletle muahede akdetmiş oluyoruz. Yani; Rusya ile muahede akdettik. Afganistan kardeşimizle muahede akdettik. Bu defa da Cenubi - Kafkas hükümetlerinden üç müstakil hükümetle akdi muahede ettik. Altıncı bir devlet olmak üzere Garp devletlerinden Fransa ile itilâfname akdedildiğini sureti resmiyede Meclisi Âlinize arz ediyorum. Bundan beş on gün sonra metnini ve bütün teferruatını Meclisi Âlinize arz ile inşallah kesbi şeref ederim. (İnşallah, sesleri.)

6. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Karesi Mebusu Vehbi Beyin, Mülkiye müfettişlikleri teşkili hakkındaki kanun teklifi*

(2/356) ve Müfettişi Umumilik hakkında kanunun lâyihası ve Dahiliye Encümeni mazbatası.

REİS — Ruznamei müzakerata geçiyoruz. Müfettişi Umumilik Kanununun bakıyei müzakeresine devam edeceğiz.

Söz Musa Kâzım Efendinindir.
(Yok sesleri)

Dr. SUAD B. (Kastamonu) — Efendim bu müfettişi umumilik ihdası hakkındaki bahis bendenizce esasen şöyle nazarı dikkate alınmalıdır. Bir defa Hükümetin buraya göndermiş olduğu müfettişi umumilik teklifi Teşkilâtı Esasiyedeki müfettişi umumilik midir? Sonra buna lüzum var mıdır, yok mudur? Birinci safhada; Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki müfettişi umumilik maddesindeki müfettişi umumilik öyle zannederim ki, Hükümetin göndermiş olduğu müfettişi umumilik değildir. Zira Teşkilâtı Esasiye Kanununun istihdaf ettiği müfettişi umumilik, o maddenin mütalâasından da anlaşılacağı veçhile, bu tarzdaki müfettişi umumilik değildir, esasen o kanunun müzakeresinde mufassalan mevzu bahs olduğu veçhile müfettişi umumilik ihdasındaki maksat, vazai fi hâzıra ile bu kanunun tatbikinden sonra tahassul edecek vaziyet hakkında husule gelecek teşevvüşatı izale ve münasebeti tanzim etmek için idi. Malûmuâliniz ki, bu Teşkilâtı Esasiye Kanununu memlekette tatbik edildiği zaman muhiti millide şimdikinden başka tecelliyat göreceğiz. Meselâ nahiyelerin idaresi, bu Teşkilâtı Esasiye Kanununa göre mütalâa ve tetkik edilecek ona göre memleket birçok nahiyelere ayrılacak, Teşkilâtı Esasiye Kanununda bu 22 - 23 ncü maddelere takaddüm eden mevat mucibince mahallî, şûralara birçok vazai fi tevdi etmiş bulunuyoruz. Meselâ hali hazırdaki idareden ayrı bir idare tesis etmiş bulunuyoruz. Maliye, Adliye, askerî hususatından maada hususat mahallî şûralarına terk ediliyor. Bu vaziyet tabii şimdikinden ayrı bir vaziyet ihdas etmiş olacaktır. Tecrübe edilmiş o vaziyet bu idâre üzerine, merkezi idare ile mülhakatta tesis edilmesi lâzımgelen bu mahallî idarelerin tesisinden sonra husule gelecek teşevvüşat şayanı tashih bir meseledir. Bunun için buradan müfettişi umumi intihabedelim. Bilhassa yirmi üçüncü maddeden sonra diyor ki; umumi müfettişler devletin vazai fiyle mahallî

vazai fi ve mukarreratı daimî surette murakabe ederler. Bendeniz hatırlıyorum ki, ve zabıtlarda da münderiçtir ki, asıl müfettişi umumilikten maksat, bu maddenin son fıkrasındaki maksat idi. Şimdi böyle bir vaziyet yoktur. Meydana, mahallî idareler olmadığı gibi, mahallî idarelere tevdi edilmiş vazai fi de yoktur, teşevvüş de yoktur. Binaenaleyh müfettişi umumiliğin ihdası zamanı değildir. Bu maddelerden evvelki mevat idarei mahalliyelere tevdi edilmiş olan vazai fi ve diğer hususata aid olduğundan onlar kabul ve tasdik edildikten sonra bu maddenin müzakeresi mevzu bahs olur. Binaenaleyh Hükümet tarafından gönderilmiş olan bu Müfettişi Umumilik Kanunu zamanı değildir. Ondan dolayı bunun reddi taraftarıyım.

Ancak efendiler bu müfettişi umumilik meselesine tahattur edecek bir mazimiz vardır. Hatırlarsınız ki, belki Nisan, Mayıs esnalarında idi ve bu Mecliste de muhtelif zamanlarda mevzu bahs olmuştu. Memleketin haricî tecavüze karşı müdafaa kabiliyetini tezyid etmek acaba niye mütevakkıftı? O zaman bu fikrin etrafında memleketin müdafaa kabiliyetini tezyid etmek için yapılacak çare, müdafaa kabiliyetini kesreden ahvalden içtinapla olur, deniyordu. Memleketin müdafaa kabiliyetini kesreden ahvalde, memlekette mevcudolan suidare tecelliyatı olduğu da bu kürsüden müteaddit defa söylenmiş, muhtelif mahafilde kabul ve tasvibedilmiştir. Arkadaşlarımızdan Basri Bey, Salâhaddin Bey, Refik Şevket Bey, Mazhar Müfid Bey, İsmail Safa beyler gibi birtakım zevat da bulunduğu halde Heyeti Vekile arasından da Fevzi Paşa Hazretleri bulunuyordu. O müzakerede memleketin müdafaa kabiliyetini tezyid etmeye hadim olan tedabir meyanında not edilmiş bâzı mevat vardır. Biri de müfettişi umumiliktir. Bendeniz zannediyorum ki, esasen müfettişi umumilik ihdasında istihdaf edilen gaye o zamandan düşünülüyordu. Efendiler şüphesiz ki, dünyanın en güzel şeraiti iklimiyesi bu memlekette tecelli ettiği halde memleketimiz dünyanın en bahtsız memleketleri halindedir. Tabii bu hal şimdiye kadar asırlardan beri devam edegelmiştir. Meclisi Âliniz esas itibariyle şimdiki idare sistemini değiştirmeye karar vermiştir. Memlekette hakikaten sefaleti içtimaiye vardır, tabiatın bütün bahşayışı mevcud olduğu halde aksine olarak

memlekette umduğumuz saadet tecelli edemiyor. Acaba milletimizin şahısları mı mesuldür. Bu meselede? Yoksa idare sistemi midir? Esasen bu Teşkilâtı Esasiye Kanunu mahallî idareleri tesis etmek ve merkezi idareye nihayet vermek suretiyle kabul edilmiş olmasından dolayı sabittir ki, Meclisi Âliniz de esasen bugünkü idare sistemini kabul etmemişsiniz ki, onun yerine bu idare sistemini kabul etmiş olasmız.

Şimdi bu idare sistemini kabul etmekle memlekette suidarenin vücudunu kabul ediyorsunuz. Bu gayrikabili inkârdır. Bilhassa Harbi Ummünün tevlihdettiği teşevvüşatı içtimaiye vardır. Memlekette galayi es'ardan mütevellit hâdise karşısında memleketi idare edecek tabaka, birtakım yanlış yollara sapmış ve hiç olmazsa yüzde ikisi sükut etmiştir. Bu gayrikabili inkâr bir hakikattir. Halbuki bugün idare umurunu ellerine tevdi ettiğimiz şey yine o şeydir, binaenaleyh Meclisin zabıtnamelerine müracaat edilirse görülür ki, belki iki seneye takarrübeden feryatlarından anlaşılıyor ki, memlekette tetkik ve tettebbu diye bir şey var. Fakat benzeniz Yusuf Kemal Beyefendinin işaret buyurdıkları gibi teftişteki gaye ve maksat iki türdür zannederim. Birincisi, doğrudan doğruya teftiştir. Meselâ Adliye memurlarını Adliye müfettişleri mülkiye memurlarını mülkiye müfettişleri teftiş ediyor. Bu teftiş tarihi memleketimizde çok yeni değildir, zannederim. 1326 senesinden beri memlekette böyle müfettişler icadedilmişti. Daha evvel tahkikat yapılırdı. Teftiş yapılmazdı. Bu idare teessüs etmezden evvel memlekette memurların fenalığı istihbar edilince valiler, mutasarrıflar o memuru tahkik ettirirlerdi. Fakat Meşrutiyetten sonra müfettişler daimî bir şekilde ihdas edildi. O zaman gazeteler yazıyordu. Bu müfettişliğin veği ihdası; memleketi tetkik ve tettebbu edelim diyorlardı. Yusuf Kemal Beyefendi birkaç gün evvel tekrar etmiştir. Yani Adliye müfettişleri bu memleketin bütün muhitini tetkik ve tettebbu edecekler ve merkeze malûmat vereceklerdi.

Kezalik mülkiye müfettişleri tetkik ve tettebbu edeceklerdir. İdarenin gayesini en iyi bir surette tatbik edebilmek için Babıâlideki Dahiliye Nezareti bütün teftişlerden alacağı netice üzerine icraatına istikamet verecekti. Teftişattan takibedilen gayenin biri buydu. Biri de, fenalığı sabit

olan memurlar olursa hakkında tahkikat yapılacaktır. Fakat efendiler, bu iki şıktan birisi, yani tettebbu edelim de Hükümete bir istikamet verelim kısmı iflâs etmiştir. Sekiz ve belki dokuz seneden beri müfettişlere edilmiş olan fedakârlıklara mukabil fayda hâsıl olmamıştır. Yani memlekette her hangi bir daire varsa bugün ne efkârı umumiye, ne de Meclisi Âliniz hoşnut bırakmamıştır ki; bugün yeni bir idare sistemi kabul ediyoruz. O halde şimdi geriye rücu etmeye sebep yoktur zannederim. Kalır mesele tahkikat kısmına; şu halde müfettiş tahkikata taallük eden ahvali filân vilâyet veya livaya giderek teftiş edecek, yazılıp çizilmek suretiyle fenalığı sabit olan bir memur oradan kaldırılıp değiştirilecek, sonra ne olacak? Amelî olarak biliyoruz ki; oradan kaldırılmış olan memur bir başka yere yine gönderilecek. Bendeniz zannediyorum ki, Meclisi Âliniz aradığı müfettişlik bu değildir. Meclisi Âlinin aradığı müfettişlik şudur ki; memlekette bir fenalık zuhur ettiği sabit oldu mu o meseleye vaziyed etsin ve asgar zamanda o meseleyi intaetsin ve o meselede âmili şerrolan kimse onun künyesine şerh vererek memuriyeti devletten çıkarsın. Ve o adam da bir daha memuriyet alamasın da bu gibi fenalıkların önü alınsın. Zannederim ki Meclisteki cereyanı efkâr buydu. Binaenaleyh Meclisin, müfettişliğe aidolan kanunları gönderin diye bir arzu izhar etmesi, bu hâsıl olan feveranı hissiyattan ibaretti: Bilmem ki, bizim talebettiğimiz Müfettişi Umumilik Kanunu buraya bu şekilde mi gelmeliydi? Binaenaleyh bu Müfettişi Umumilik Kanunu lâyihası birinci noktâ nazara göre, yani Teşkilâtı Esasiye Kanununun kabul edilişi gibi telâkki olunmasını ve bu lâyihanın reddedilmesini rica ederim.

İkinci şekilde; memlekette hakikaten teftişe ihtiyaç vardır. Fakat böyle kırtası teftiş bir değil, yani Babıâli'den Anadolu'ya intikal eden tarzı teftiş değil, Anadolu'nun göbeğinde şu hükümetin ve Meclisin istihdaf ettiği süratli, münasip kararlar ittihaz edecek bir teftişe ihtiyaç vardır. Acaba bu teftiş biz yaparsak müfit neticeler elde edebilir miyiz? Ederiz, efendiler.

Burada Refet Paşa Hazretleri beyanatta bulunurken buyurmuşlardı ki; memlekette en güzel bir idare sistemi, ancak memleketin tetkik ve tettebbuundan doğan sistemlerdir. Bilâetkik

alınan sistemler hazır elbise gibidir, bedene uymaz. Onlar behemahal tetkik ve tettebbudan doğmalıdır. Bendeniz zannediyorum ki; şu arz ettiğim gibi, memleketin ihtiyacı olan tetkikin neticesi olabilir. Hepimiz biliyoruz ki; İstiklâl mahkemeleri buradan giderken memlekette acaba bir tesir yapabilecek mi diye hepimiz mütehayyir bulunuyorduk. Ben kendi hesabıma hâsil ettiğim istidlâatıma göre İstiklâl mahkemeleri kendi yed-i ehliyetlerine tevdi edilmiş olan vazai fi yapmışlardır. Meselâ birinci madde olarak firarın önünü almışlardır. İstiklâl mahkemeleri buldukları muhitlerde o kadar tesir icra etmişlerdir ki; misal olmak üzere bir şey arz edeceğim; bu mahkemelerden birisine köylü adamın birisi gidiyor. Diyor ki; oğlum benim emrime itaat etmiyor. Rica ederim, siz sözü geçkin bir heyetsiniz, benim oğluma da nasihatte bulunun da insan olsun.

İşte köylü, bu milletin itimatına lâıık olan ve icraatına şahidolduğu İstiklâl mahkemelerine giderek heyetten böyle bir temennide bulunuyor. İstiklâl mahkemelerinin buna muvaffak olması büyük bir keramettir. Bizim milletimizin alışmadığı ve daima şikâyet edegeldikleri bir şey var ki, o da, mahkemelerde uzunboy lu sürünmeleridir. Bunun için halk, Allah kimsenin işini mahkemelere düşürmesin, diyorlar. Niçin? Çünkü mahkemelerde bir türlü işi intacedilemiyor. Halbuki İstiklâl mahkemeleri işe vaziyed eder etmez en az bir zamanda meseleyi intaç ile şu sudur, bu budur diyor ve meseleyi kesip atıyor. Ond an dolayı o kadar mazharı teveccüh ve rağbet olmuşlardır ki; kendi husussı işlerinden dolayı bile onlara müracaat ediyorlar. Binaenaleyh bizler şimdi de İstiklâl mahkemeleri hakkında takibedilen zihniyeti tutarak ve onun gibi hareket ederek müfettişi umumileri de öylece intihabederdik ve maksada daha iyi vâsıl olurduk. Binaenaleyh bir arkadaşımın buyurduğu gibi; üç kişiden mürekkebolmak üzere içimizden gönderilecek arkadaşlar bir teftiş heyeti gibi gittikleri mahallerde bütün meseale vaziyed ederler ve tetkik ve tettebbudan sonra hâsil olacak vaziyet neyse ona göre binayı hükmederler. Yani bir memura, iyi ise iyi, fena ise fena demeli ve fena olanları bir daha hizmeti Devlette kullanılmamak üzere açığa çıkarmalıdır. Bu suretle birkaç mıntaka dâhilinde bu şekilde hareket edilirse umum için mucibi intibah olur,

olacağımı de İstiklâl mahkemelerinin icraatından anlıyabiliriz. Binaenaleyh bendeniz bu biçim müfettişlik gelinceye kadar bu lâııhanın reddedilmesi taraftarıyım.

Bir de bir tâbire ilişmek isterim : Hükümetin göndermiş olduğu müfettişi umumilik lâııhasında müfettişi umumilik diyor. Halbuki bizim onlara tevdi ettiğimiz vazife, idari vazai fi tir. Meselâ asayışı temin edecek bir müfettişi umumî ona mütaallik şeyleri de idare edecek, diyoruz. Bu, müfettişlik şeklinde yani Fransızca tâbiriyle bir enspektör midirler ki, gidecek adamlar teftiş için mi gidecek yoksa antrmister midirler ki, idareci olacak? Yani müfettiş dendiği zaman idare ile maddi ve mânevi muamelâtı teftiş edici olmalı. Binaenaleyh tâbir de yanlışdır ve esasen ihtiyaca da uymaz. Onun için bunun reddiyle başka şekilde gelmesini teklif ederim.

İKTİSAT VEKİLİ CELÂL B. (Saruhan) — Diğer bir mesele hakkında araya girerek söylemek mecburiyetinde bulunduğundan dolayı arkadaşlarımla affını rica ederim.

Biliyorsunuz ki; düşman terk ettiği mahalleri yakıyor, tahrib ediyor. Oradaki biçare dindaşlarımızı, ırkdaşlarımızı sefil ve mutazarrır bir halde bırakıyor. Bunun için Hükümet bir kanun teklif etmişti. Bunların tehvini ıstirabat ve ihtiyacatını temin edebilmek için Muvazenei Maliye Encümeniniz bu kanunu müstacelen müzakere etti ve Makamı Riyasete takdim etti. Bu biçarelerin hatırı için herşeye takdimen şimdi Ruznameye geçirilerek müzakeresini teklif ederim. (Muvafık, sesleri)

VEHBİ B. (Karesi) — Reis Bey işbu Müfettişi Umumilik Kanunu bütçeye taallük ettiğinden kanun lâııhası Bütçe Encümenine gelmemiş ve Bütçe Encümeninin mütalâası alınmamıştır. Binaenaleyh bu lâııhayı Nizamnamei Dahilide mu sarrah olduğu üzere Bütçe Encümenine tevdi edelim.

EMİN B. (Eskişehir) — Efendim, bu meselenin münakaşaya tahammülü yoktur. Orada binlerce halk aç, biilâç bekliyor.

EMİN B. (Erzincan) — Reis Bey reye koymaya hacet yok. Nizamname sarihtir.

REİS — Efendim, İktisat Vekili Beyin arz ettiği kanun Muvazenei Maliye Encümeninden şimdi gelmiştir. Bunun usulen Ruznamei âtiye

girmesi lâzımdır. Fakat şimdi kararı alınmak suretiyle müstaceliyetle müzakeresini arzu ediyorlar. Müstaceliyet kararıyla müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Reis Bey şimdi mevzuu müzakere olan şeyi geri mi bıraktın?

DURAK B. (Erzurum) — Hayır hayır. Tehiri caiz değildir.

REİS — Bunu kabul ettiğinizden dolayı onun tehiri lâzımgelir.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Reis Beyefendi usulü müzakereye dair söz söyleyeceğim. Bir maddenin müstaceliyetle müzakeresi kabul olunur. Ama ancak eldeki madde bittikten sonra müzakere edilebilir. Yoksa eldeki madde atılmaz.

REİS — O halde efendim, bir daha reyinize arz edeceğim.

TUNAL HİLMİ B. (Bolu) — Müfettişi umumilik meselesi uziyacaktır. Binaenaleyh bu kanunun müzakeresine devam edelim.

REİS — Tekrar reyinize müracaat edeceğim. Müfettişi Umumilik Kanununun müzakeresine mi devam edelim, yoksa diğerine mi? (Hayır, hayır, sesleri)

DURAK B. (Erzurum) — Karara lüzum yoktur, efendim. (Gürültüler)

9. — *Düşmandan istirdadedilen ve edilecek olan mahaller ahalisine muavenet hakkında kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Düşmandan istirdadedilen mahaller ahalisine muavenet hakkındaki lâyiha Ruznameye alınmıştır. Şimdi müzakere edilecek.

18 . X . 1337

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Düşmandan istirdadolunan mahaller ahalisine muavenet hakkında tanzim olunup İera Vekilleri heyetinin 18 . X . 1337 tarihli içtimasında kabul edilen lâyihai kanuniye ve esbabı mucibe lâyihası raptentakdim kılınmıştır. İfayi muktazasıyla neticesinin işarına müsaade buyurulmasını rica ederim.

İera Vekilleri Heyeti Reisi ve
Erkânı Harbiyei Umumiye
Vekili
Fevzi

Heyeti Vekilenin teklifi:

Esbabı mucibe lâyihası

Düşman işgaline geçmiş olan ve istirdadolunan manatıktaki ahalinin uğramış olduğu zararları mehmaemken telâfi etmek için bir taraftan fakru zarureti tebeyyün edenlere yemeklik ve tohumluk olarak meccanen zahire tevzii ve diğer taraftan tahrip ve ihrak edilen hanelerin inşası için mirî ormanlarından usulü dairesinde kat'edilecek olan ağaç ve kerestelerin Orman Resminden istisnası ve muhtacı muavenet erbabı ziraate tohumluk itası tezekkür olunmuş ve düşman tarafından tahrip ve yağma edilen kasaba ve karyelerde elyevm alınmamış olan vergiler ile âşar deynlerinin bu sene için affı muvafık görülmüş olmakla bu bapta tanzim olunan lâyihai kanuniye müstaceliyetle müzakere edilmek üzere Büyük Millet Meclisi Riyasetine takdim olunmuştur.

Düşmandan istirdadolunan mahaller ahalisine muavenet hakkında lâyihai kanuniye

MADDE 1. — İstirdadolunan mahallerde düşman tarafından tahrip ve yağma edilen kasaba ve karyelerin elyevm istifa edilmemiş olan Musakkafat ve Arazi ve Temettü vergileriyle Âşar deynleri 1337 senesi için affedilmiştir.

MADDE 2. — Mahali mezkûre ahalisinden fakru zarureti tebeyyün edenlere yemeklik ve tohumluk olarak meccanen zahire tevziine Hükümet mezundur.

MADDE 3. — Tahrip ve ihrak edilen hanelerin inşası için mirî ormanlarından usulü dairesinde kat'ettirilecek ağaç ve keresteler Orman Resminden muaftır.

MADDE 4. — İşbu mahaller ahalisine Hükümet tarafından tevzi edilecek vesaiti nakliye ve hayvanatın bedelleri istifa olunmaz.

MADDE 5. — İşbu mahallerdeki muhtacı muavenet erbabı ziraate müddeti münasebe zarfında gerek aynen ve gerek nakden tahsil olunmak üzere tohumluk itasına Hükümet mezundur.

MADDE 6. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 7. — İşbu kanun ahkâmının icrasına Heyeti Vekili memurdur.

18 Teşrinievvel 1337

İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve
Erkâm Harbiyei Umumiye Vekili
Fevzi

Şeriye Vekili	Müdafaai Milliye Vekili
Fehmi	Refet
Adliye Vekili	Dahiliye Vekili
Refik Şevket	Fethi
Hariciye Vekili	Maliye Vekili
Yusuf Kemal	Hasan Hüsnü
Maarif Vekili	Nafia Vekili
Hamdullah Subhi	Ömer Lûtfi
	Sihhiye ve Muaveneti
İktisat Vekili	İçtimaiye Vekili
Mahmud Celâl	Dr. Refik

Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

Düşmandan istirdadedilen mahaller ahalisine muavenet hakkında 18 Teşrinievvel 1337 tarihli tezkere ile Heyeti Vekileden takdim olunup müstaceliyet kararıyla encümenimize havale buyurulan lâyihai kanuniye Maliye, İktisat, Sihhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekillerinin huzuriyle encümence mütalâa ve tetkik olunarak merbut varakada tesbit olunduğu ve hile tadilen kabul edilmiştir.

Bir de istilâzedelere bu kanun mucibince meccanen veya tavizen verilecek mevaddın tevziat ve tatbikatında suhulet ve mazbutiyeti ve menfaati Hazine noktai nazarından da fevaidi mucibolmak üzere vâridi hatır olan ve fakat bir dereceye kadar teferruata taallûkundan nâşi metni kanuna derecine lüzum görülmiyen âtiyizzikir hususatın Hükümetçe nazarı dikkate alınarak bu bapta yapılacak talimatnameye ona göre ahkâmı lâzime dereci tezekkür ve tensip kılınmıştır. Hususatı mezkûre şunlardır :

Evvelâ : İşbu tohumluklar ile vesaiti nakliye ve hayvanatın; muhtacinin kabili ziraat arazisinin ve işgalden mukaddemki çift hayvanatının miktarına göre verilmesi.

Saniyen : Kerestelerin istilâdan mukaddemki mebaninin şekil ve dereci vüsatine göre itası.

Salisen : Gerek tohumluklarla vesaiti nakliye ve hayvanatın ve gerek kerestelerin tevziatında ihtiyar heyetlerinden köy veya mahalle üzerine yeknasak bir beyanname alınarak tevziatın bu beyannamelere istinaden takdir ve icrası.

Rabian : Hakkı takdirin belediye ve idare meclisleriyle ihtiyar heyetlerinin erbabı vukuftan olmak üzere müstereken intihap ve tâyin edecekleri üç kişilik bir komisyona tevdi.

Hamisen : Tohumluk olarak tâvizen verilecek zahairin sureti tesviyesinde kanun zürrai muhayyer bırakmaktadır. Binaenaleyh bu zahair şayet, zürra tarafından nakden tediye edilecek olduğu takdirde ikraz veyahut taksit senelerinin harman mevsimi rayiçlerine göre ve harman mevsiminde tediye ettirilmesi ve aynen tediyesi halinde de kezalik taksit senesi mahsulünün evsaf einsinden olmak üzere istifa olunması ve bu taktirde medyun zürra; zahairi mezkûreyi harmanı mütaakıp nihayet on beş gün zarfında ya kaza merkezine veyahut bittabi ayın kazada olmak şartıyla Hükümetin irae ve tâyin edeceği mahalle bilâ masraf isal ve teslim etmeye mecbur tutulması.

Sadisın : Heyeti ihtiyariyenin hilâfı hakikat beyanname vermesi yüzünden bir zararı Hazine tahassül edecek olursa heyeti ihtiyariyenin zıman ile mesul tutulması gibi ahkâmdan ibarettir. Binaenaleyh keyfiyet bu dairede Heyeti Umumiye-ye arz olunur. 23 Teşrinievvel 1337

Reis

İstanbul	Kırşehir	Ertuğrul
Ferid	Müfid	Mustafa Kemal
İstanbul		Konya
Mehmed Arif		Kâzım Hüsnü
Saruhan		Antalya
Reşad		Ali Vefa

Muvazenei Maliye Encümeninin teklifi

Düşmandan istirdadedilen ve edilecek olan mahaller ahalisine muavenet hakkında Kanun

MADDE 1. — İstirdadedilen ve edilecek olan mahallerde düşman tarafından tahrip ve yağma edilen veya harb sebebiyle duğarı hasar olan kasaba ve karyelerle çiftliklerin elyevm istifa edilmemiş olan Musakkafat ve Arazi ve Temettü vergileriyle Aşar ve Ağnam deyinleri 1337 senesi maliyesi nihayetine kadar affedilmiştir.

MADDE 2. — Mahali mezkûre ahalisinden fakru zarureti tebeyyün edenlere yemeklik ve tohumluk olarak meccanen zahire tevziine Hükümet mezundur. Bunun için Maliye bütçesinden (A 99) numarasıyla ve (İstilâzedelere meccanen tevzi olunacak yemeklik ve tohumluk) namıyla

yeniden açılacak bir faslı mahsusa beş yüz bin lira tahsisat vâz'olunmuştur.

MADDE 3. — Tahrip ve ihrak edilen mebaninin inşası için mirî ormanlarından usulü dairesinde kat'ettirilecek ağaç ve keresteler orman resminden muafıtır.

MADDE 4. — Meccanen verilecek kerestelerin katiyatı istirdat tarihinden itibaren nihayet üç senede hitam bulacaktır.

MADDE 5. — Bilâ resim verilen keresteyi duşarı hasar olan mebaninin inşasına sarf etmediği tahakkuk edenler kerestenin piyasa mucibince kıymetini maa resim tediye mecburdurlar.

MADDE 6. — Bu suretle verilecek kerestelerin nevi ve miktarına ve tarifesine göre bilhesap tebeyün edecek resmi mirîsi Muvazenei Umumiyede (mirî ormanları hasılâtı fashna irat) ve (istilâzedelere mirî ormanlardan meccanen verilecek kereste bedeli) namiyle Maliye bütçesinde yeniden açılacak (B 99) faslına tahsisat kaydolunacaktır.

MADDE 7. — İşbu mahaller ahalisine vesaiti nakliye ve hayvanat tevzii için Maliye bütçesine yeniden açılacak (C 91) faslına beş yüz bin lira tahsisat vâz'olunmuştur. İşbu vesaiti nakliye ve hayvanatın bedelleri istifa olunmaz.

MADDE 8. — İşbu mahallerdeki muhtacı muavenet erbabı ziraate üç sene müddet zarfında ve üç müsavi taksitte gerek aynen, gerek nakden tahsil olunmak üzere tohumluk itasına Hükümet meczundur. Bunun için iktisat bütçesinde (istilâzedelere tâvizden verilecek tohumluk bedeli) namiyle yeniden açılacak bir faslı hususuna beş yüz bin lira tahsisat vâz'olunmuştur.

MADDE 9. — İşbu kanunun 2, 7, 8 nci maddeleriyle verilen tahsisatın senei maliyei cariye nihayetine kadar sarf edilemiyen miktarı gelecek senei maliye zarfında dahi istimal edilebilecektir.

MADDE 10. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 11. — İşbu kanun ahkâmının icrasına Heyeti Vekile memurdur.

23 Teşrinievvel 1337

Muvazenei Maliye Encümeni

Heyeti Reisi		Ertuğrul
Ferid		Mustafa Kemal
İstanbul	Saruhan	Kırşehir
Mehmed Arif	Reşad	Müfid
Konya	Antalya	Kozan
Kâzım Hüsnü	Ali Vefa	Mustafa Lûtfi

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Beyefendi! Bu kanun kavanini maliyeye gelmesi icabederken gelmemiştir. Encümene verilmesini rica ederim.

REİS — Efendim kanunu yazdınız. Heyeti umumiyesi hakkında söz istiyen var mı?

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim bu kanun memleketleri düşman istilâsına mâruz kalıp da bilâhara istirdat edilen mahaller ahalisinin tehvini zaruret ve ihtiyacı için ve harabolan mebaninin inşası için yapılmış bir kanundur. Bunun için söz söylemek zaittir. Binaenaleyh bilâmünakâşa kabulünü ve kerestenin tevzii ve itası hakkındaki mevadda bâzı tadilât yapılması lâzımgeliyorsa da bunun da maddelere geçildiğinde müzakeresini teklif ederim.

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim bu kanunun lüzumuna değil elzemiyetine hepimiz kaaniiz.

Şurada bir buçuk milyon lira konmuştur. Tahribedilen yerleri şöyle göz önüne getirirseniz bunlar böyle bir buçuk milyon lira ile yerine getirilemez, vaesefa ki bütçemizin varidatı nedir? Masrafı nedir? İki seneden beri bendeniz öğrenemediğim için buna daha fazla muavenetin imkânı var mı, veyahut yok mu, bunu bilmenin imkânı yoktur? Bendeniz bu münasebetle Heyeti Celilenizden rica ediyorum. Muvazenei Maliye Encümeni biraz daha faaliyeti varsa, faaliyete geçsin, sene nihayeti gelmek üzeredir, gelecek senenin bütçesini bari yapalım.

SIRRI B. (İzmit) — İkisini birden yapalım.

VEHBİ B. (Karesi) — Zaten öyle olacaktır. Bu suretle nereye gittiğimizi bilelim. Şimdi bütçeye bir buçuk milyon lira koyuyoruz. Azdır. Fakat daha verebilir miyiz? Veremez miyiz? Bilmiyoruz. Hattâ bunu da verebilecek miyiz?

Bilmiyoruz. Sonra bu fecayii tekrar etmekte bir mâna yok. Faide yok. Faide süngünün ucunda. Bizim bu zavallılara yapacağımız iyilik, şuraya koyacağımız paradır. Fakat acaba Hükümet vereceğimiz parayı, tohumluğu, kesilecek ağaçları, alçmiyya, şimdiye kadar olduğu gibi, göz yumarak mı verecek, yoksa şu feciadan bir netice çıkarmak için köylülerden yirmi hane, otuz hane şurada, burada dağılmaları sihihi ve müçtemi bir tarzda mı yapacak? Bunun için bir düşüncesi var mı, yok mu? Bu eihetler hakkında, alâkadar olan Dahiliye, Sıhihiye ve Maliyeden hangisi cevap vermek arzu buyurursa cevabını dinlemek istiyorum.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendim, Vehbi Beyefendinin söylemiş oldukları esas itibariyle gayet doğrudur. Hakikaten verilecek paranın az olduğuna kaaniim. Fakat bu parayı vereceğimizi bilmiyordum. Memleketin vaziyeti maliyesini hakikaten hiçbirimiz bilmiyoruz ve bunu gösterecek elimizde bugün bir muvazene kanunu mevcut değildir. Yalnız bendeniz bu kanun dolayısıyla bâzı mâruzatta bulunmak istiyorum. Şimdiye kadar bu tarzda birçok muavenet maksadiyle kanunlar yapılmıştı, fakat bu kanunların hiçbirisi bilfiil faide vermemiştir. Bundan zenginler istifade etmiştir. Meselâ, burada çiftliklerin rüsumdan veyahut vergiden affı mevzuubahistir. Bir fukaranın vergiden affını anlarım. Fakat çiftliklerin affını hiç anlamam.

NECİB B. (Ertuğrul) — Tahrip var..

ALİ ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Tahrip vardır. Fakat onlar da milleti tahribetmiştir. Ekmeğin okkasını senelerden beri kaçıyoruz? Düşününüz.

Sonra bendeniz bu kanun aleyhinde değilim, lâzımdır. Fakat tatbikat itibariyle söylüyorum. Meselâ; Erzurum, Trabzon ve saire... Vilâyatı Şarkiye işgalde kaldığı halde âşar, ağnam ve saire vergileri affedilmemişti. Bu istisnai muameleyi anlıyamıyorum. Bu taraftaki halk ne kadar zarar ve ziyan gördüyse, onlar da gördüler. Bunun ayrısı gayrısı yoktur. Sonra vaziyeti maliyemiz oraların istilâya mâruz kalıp istirdadolunduğu zaman, bu zamana göre de daha fena bir haldeydi. Öyle olduğu halde Hükümet kendi işlerini çevirmek için, çünkü, başka yerden para almanın imkânı yok. Âşar, Ağ-

nam ve saire vergilerini vilâyatı Şarkiyede affetmemiştii ve bu arada da zannetmem ki, şu dar zamanda affedebilsin. Burada vilâyatı Şarkiye muhacirini sürünmüştür ve elyevm yerlerine gidememiştir. Yollarda görüyorsunuz ki, sürünüyorlar. Yollarda ne halde olduğunu bendeniz gördüm. Şimdi müsaade buyurun, yanlış anlaşılmasın. Bu biçarelere yardım edilmesin demiyorum. Fakat bütçenin, vaziyeti maliyemizin fevkimde muavenet edeceğiz, diye memleketin bütün halkını aynı dereceye indirmiyelim. Bendeniz birkaç gün evvel yolda gördüm. El'an halkın vesaitine vaziyed edildiği içindir ki; dövülmemiş, biçilmemiş pekçok zehair var. İstilâya uğriyan vilâyatı Şarkiye bu halde, Garp işgal altında; biz bunların tehvini ihtiyaçları için diğerlerini o hale getirmiyelim, sonra ne olacak? Bunu bir türlü anlıyamıyorum. Onun için rica ediyorum. Bu kanun, Kavanini Maliye Encümenine gitsin. Epeyi zamandan beri ihtikâr yaparak zengin olan çiftlik sahipleri ve saire bu kanundan çıkarılsın. Hakikaten muhtac olanlar kimler ise onlara Hükümet zar, zor yardımını yapsın. Çünkü, yardım edecek Hükümet değil, yine fakir halktır. Onun için rica ederim, Kavanini Maliye Encümenine gitsin ve böyle zenginlere ait kayıtlar çıkarılsın. «Muvafık, muvafık, sesleri» (Müzakere kâfi, sesleri)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Rûfekamın bir kısmı söyliyeeğim sözleri söyledikleri için bu kürsüye çıkmıyacaktım. Fakat, Ali Şükrü Beyin bu teklifi üzerine kürsüye gelmek mecburiyetini hissettim. Kanun gayet müstaceldir. Binaenaleyh, encümen, encümen dolaşamaz.

İkincisi, ihtikâr ile şöyle yaparak, böyle yaparak zengin olanlar sebebiyle tehire uğratılamaz. Buhusus zannımca o zavallı memleketlerin zenginleri de fakir bir haldedir. Eğer Cenabı Hakkın inayetiyle birçok zenginler kalmış ise onları düşünmeye hacet yok. Elverirki vasat kısmına, fakir kısmına kadar; musavatsızlık zuhura getirilmesin. Binaenaleyh mesele tatbik meselesidir ve Şükrü Beyin teklifi, esas itibariyle, teferruat itibariyle bir talimatname ile tesbit edilir, Encümene taallûku yoktur.

Arkadaşlar bu parayı az gördüler. Ben Maliye Vekiline sorarım; pek az olan bu bir buçuk milyon lirayı tediye hatta sürat gösterebilecek mi! Eğer gösteremiyecekse ve httaâ

betaatle tediye edemeyecekse beyhude yere vilâyatı Şarkıye kardeşlerimizi senelerce süründürdüğümüz gibi, avuttuğumuz ve hile bu sefer de Garbtaki kardeşlerimize de beyhude yeye kendimizden imdat beklemek halinde bırakmalıyım. Tuhaf bir madde var. Onu söyleyeyim de ondan sonra kürsüden ineyim. (Maddelere geçilmedi sesleri) Verilen para 1338 senesinde de sarf edilir, ne! Verilen bu bir buçuk milyon lira, gûya bir buçuk milyar gibi imiş 1337 de sarf edilemezse 1338 senesinde sarf edilebilirmiş. Eğer Hükümet bunu sarf etmekte müşkülâta uğrıyacak ise meseleyi de, kanunu da bırakalım.

OSMAN B. (Lâzistan) — Arkadaşlarımız kanun hakkında söylediler. Şüphesiz muhtacı muavenet olan bu biçarelere muavenet lâzımdır. Fakat; hükümet muğlak bir kanun yapmıştır. Zannederim, biçareler bundan istifade edemeyecekler, fakat şimdi bir şey söylemeyeceğim. Encümene de gitmesin. Bu kanunda kabul edelim ve Hükümet de mutlak bir surette istiyor. Fakat bendeniz söz veriyorum. 2 ay sonra buradan hükümete soracağım ki ne verdiniz? Şimdi bu kanunu müstaceliyetle kabul edin.

NECİB B. (Ertuğrul) — Her ne vakit buradan memleket için bir şey mevzuubahsolsa, derakap vilâyatı Şarkıye meselesi ortaya çıkar. Vilâyatı Şarkıyeye verilmemiş ise verilmeliydi. Fakat muavenet edilmemiş, ne yapalım! Rica ederim bir birimizi böyle kıskanmıyalım.

DURAK B. (Erzurum) — Bir mebus ağzından ne yapalım sözünü işitmiyelim. Kıskançlık değildir.. (Gürültüler) Müracaat olmamıştır, ne yapalım demek, ne demektir, bir mebus böyle söz söylemez zannederim.

NECİB B. (Ertuğrul) — Yine verelim elimizden gelirse.

DURAK B. (Erzurum) — Demek ki onlar seçer gibi bir şeyler. Rica ederim. Onlar insan değil mi?

REİS — Rica ederim, itidal ile müzakere edelim.

DURAK B. (Devamla) — Bu Vilâyatı Şarkıye meselesini yine ortaya mı çıkarıyorsunuz. Onlar hakkını istemeyecekler mi? Efendiler! «Gürültüler»

NECİB B. (Ertuğrul) — Efendim, bu Yunan istilâsına mâruz kalan memleketler aylarca zaman Anavatana siper olmuştur. Uzun müd-

detler birçok ordular ilbas ve işe etmiştir. Ondan sonra Yunan istilâsı altına geçmişlerdir. Yakılmış; ne mal kalmış, ne can kalmış ve hattâ mukaddesata tecavüz edilmiş, ırz ve namusa tecavüz edilmiş, yani bu memleketlerin zayıyatını hiçbir zaman telâfi edemeyiz. Verdiğimiz para çok bir şey değildir. Bunun için Anavatan uğrunda harabolan, yıkılan, ezilen kardeşlerimize bu muavenet hiç hükmündedir. Bu yerlere muavenet etmek en mukaddes vazifemizdir. Fakat şüphesiz bu kanunda bâzı muğlaklıklar var. Maddelere geçildiğinde mevzuu müzakere ederiz. Heyeti umumiyesinin kabulünü rica ederim.

DURAK B. (Erzurum) — Efendiler, bendeniz bu hususta uzunboylu söz söylemeyeceğim. Bizim memaliki Osmaniyenin şu son zamanlarda ekser yerleri de böyle istilâyâ mâruz kaldı, yıkıldı, mahvoldu. Yalnız bir şey hatırlatmak istiyorum ve şimdi bir arkadaşım bir şey söyledi. Ona cevap vermeyecektim, fakat vereyim. (Verme sesleri) Vazifemdir efendim.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Bizim dahi vazifemizdir.

DURAK B. (Erzurum) — Yani tehdit mi ediyorsun beyefendi!

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Reis Bey! Söylesin de söyleyeceğim.

DURAK B. (Erzurum) — Ne yaparsınız bakalım?

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Öyle ise söyleyiniz bakalım! Reis Bey söz isterim.

DURAK B. (Erzurum) — Bu memleketin bütün ateşiyle yanan kardeşlerdir. Hepsi de benim kardeşimdir. Hepsi birdir, ayrı gayrı yoktur. Yaraları düşünelim efendiler rica ederim! Hissiyata kapılmıyalım. Oturunuz yerinizde. Burada söyleyen bu memleketin bütün ateşiyle kanyan kalbi yanan bir arkadaşınızdır. Onlar da bunlar da benim kardeşimdir. Gözünüzü açın. Başka bir şey söylemem. (Devam, sesleri) Ve söyleyenlere cevap vereceğim, efendiler! Bu Meclisi Âlide zaman, zaman mülteciler hakkında uzunboylu müzakerelerimiz olmuştur; hattâ Şarkta değil, Garpta da bir kısım vilâyatımızın düşman istilâsı altında kaldığı zamanlar, yine bu müzakereler devam etmişti. Hatırımızdadır ki; bundan üç, dört ay evvel 150 bin lira

bir avans almak için bu Meclisi Âlide pek hararetli münakaşalar cereyan etti ve bu kürsüde yine benzenize birçok hücumlar vâkı olmuştu. Ve bu hücumların esbabı; arkadaşlar, oralarda çekilen sefaleti bilmiyorlardı ve bilmediklerinden dolayı hücum ediyorlardı. Ben hiçbir vakitte bu arkadaşlarıma, bu kanunu getirene ve bu kanunu kabul taraftarı olanlara hücum etmiyeceğim ve bunlar haklıdır. Onlara bir buçuk milyon lira değil, beş milyon lira verelim. Bu da kâfi değildir. Elimizden gelirse, ne kadar noksanları varsa hepsini ikmal edelim. Fakat; efendiler yalnız şunu da söyleyeyim ki; felâket gören yerlerden bir arkadaşımız bir şey söylediği vakit o arkadaşımıza hücum vâkı olmasın. Size bir şey derhatır ettirmek isterim: Bir arkadaşımızla burada uzunboylu münakaşa etmiş idik ve bize fazla hücum etmişti, ismini söylemek istemiyorum. Biz o zaman da yanlış kavruşmuş insanlar için para istiyorduk, bugün vilâyatı Şarkıye mültecilerine verilen o yüz elli bin liradır ki; bu da hieret dolayısıyla verilemedi ve kaldı. Hiçbir muhacirin gittiği yoktur, efendiler. Onlar da insandırlar... Böyle olduğu halde biz, o günden beri hiçbir Vekâleti izacetmedik... Meclisi Âliye de tekrar müracaatte bulunmadık; Çünkü bütün dünya böyle oldu. Muhacir oldu, biz nasıl kalkıp da para istiyelim? Sükut ettik... Bizim şimdi temennimiz buralara, bura ahalisine para verilmekle beraber onlara da verelim... Onları da hatırdan dür tutmamalıyız efendiler... Onları da biran evvel memleketlerine gönderiniz.

Demın bir arkadaşım bu kürsüden dedi ki: Ne vakit böyle bir mesele çıkarsa bir vilâyatı şarkıye meselesi çıkar. Vilâyatı Şarkıye, vilâyatı Gargıye ne demektir efendiler? Oralardan ahaliyi yedi seneden beri kavruşuyor, efendiler; birinci senesi değil, ikinci senesi değil, üçüncü senesi değil, yedinci ayı değil, yedinci senesidir. Arkadaşlar bu insanlar mahmı vermiş, parasını vermiş, arazisini kaybetmiş, çoluk çocuğu ile sefil sürünüyorlar. Bunları söylemek bizim her gün hakkımızdır. Binaenaleyh ben bu kanunun aleyhinde değilim. Onlar da bizim kardeşlerimizdir. Vilâyatı Şarkıye ile onlar arasında hiçbir fark yoktur. Fark var diyenler haindir. Onun için ben bu kanunun reddini teklif etmiyorum, kabulünü teklif eyliyorum.

Fakat Meclisi Âlinizden rica ederim, diğerlerine de gözünü çevirsin! Onlar için de aynı bunlar gibi kalbleriniz yansın. Söyliyeceğim bundan ibarettir.

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, demincek bir noktayı arz etmeyi unuttum. Kurtulacak memleketlerin daha üç, üç buçuk milyon nüfusu vardır. Bunlar da muavenete arzı iftikar edecektir. Fakat benzeniz tekrar edeceğim, bu paralar bütçeye konuyor. Biz bu paraları bütçeye bilerek koyalım.

Dr. ADNAN B. (İstanbul) — Bunun bütçe ile alâkası yoktur.

VEHBİ B. (Devamla) — Efendim, bir milyon beş yüz bin lira açıktan para vereceğiz. Ve bunun da beş para kadar kıymeti olmayacak.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Mesele yanlış bir mecraya gidiyor, anlaşılamiyor, Muvazenei Maliye Encümeni izah etsin.

VEHBİ B. (Devamla) — Yanlış mecraya gitmiyor.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Para verilmeyecek, yalnız tohumluk verilecek.

VEHBİ B. (Devamla) — Âşar, varidat değil midir? Bu Devletin bütçesinde.

EMİN B. (Eskişehir) — Değil ya... Yine milletten ve o livadan alınmış.

VEHBİ B. (Devamla) — Ya nereden alacağız? Tabii o livadan alacağız, öteki livadan alacağız. Her yerden alacağız. Binaenaleyh böyle karanlığa gidiyoruz, ve bu para da azdır. Ben kabulü taraftarıyım ve bir an evvel kabul edelim. Fakat temenni edelim ki, bütçedeki fazla masrafları keselim ve buraya koyalım.

MALİYE VEKİLİ HASAN B. (Trabzon) — Efendim, düşman istilâsından istirdadedilen mahaller ahalisinin ne derecelerde sefil düştüklerini ve ne derecelere kadar muhtacı muavenet olduklarını burada teşrih edecek değilim. Bu meseleyi Heyeti Celileniz, bütün bu teferuatıyla birlikte bilir. Bunların her halde muavenete muhtac oldukları bir hakikati katıyedir. Hükümetin teklifindeki muavenetler başlıca iki kısımdır. Birisi müspet olan muavenettir... 1337 senesinde ve 1337 senesine kadar tahakkuk ettiği halde henüz istifade edilmeyen vergi borçları; âdeta gayrikabili istifa bir hale geldiğinden dolayı, Hükümet; talebetmemeyi muhik buluyor.

İkinci kısım, muavenet müspettir. Yani, onların iâse ve idamei hayatlarını ve biraz da ziraatlerini temin gayesine mâtuf bir muavenettir ki, bunun için de başlıca iki şekil vardır. Muhtacı muavenet olanlar için bir zaman; işlerine kâfi miktar zahireyi Hükümet; bittahkik, muhtacı muavenet oldukları ve başka suretle temini maişetleri imkânı bulunmadığını anladığı erbabı ihtiyaca meccanen ve diğer taraftan bunların ihtiyaçlarını âtiyen kendi semerei mesailerini ile temin edebilmeleri için muhtac oldukları tohumluk zahairi vermek istiyor. Bundan maada oldukça erbabı yesardan olan ve bilâhara iade etmek iktidarında bulunanlara da mahza tohum tedarik etmekte müşkülâta uğramamak üzere tavizen tohumluk vermeyi derpiş etmiştir. Bittabi bu muavenetin; bu mahaller ahalisini terfi edecek mahiyette olmadığını Hükümet de sizinle beraber mütferiftir. Vaziyeti maliyemiz daha ziyade müsaid olsaydı bunlara daha büyük mikyasta muavenet etmeyi arzu ederdik. Bu suretle vaziyeti maliyemizin ne suretle olduğundan bahsetmiyorum. Bunların uzun uzadıya mahallî müzakeresi yakında müzakere edilecek olan 1337 senesi Muvazenei Umumiye lâyihası olacaktır. Teklifata dikkat buyurulursa bu muavenet, nakdî muavenet değildir. Bilirsiniz ki; tekâlifi milliye şeklinde ve birçok mahalleri üşrü itibariyle bunlar Hazine vâridatında aynen mevcuttur. İktisat Bütçesine koyarak tavizen vereceğimiz tohumluk zahairi dahi Hükümetin elinde bulunan zahairi üşriyeden yani ayniyattan ödiyeceğiz. Bittabi birçok ihtiyacı mühimneyi karşılamakla uğraştığımız bir zamanda nakdî muavenetler müşkül ve Vehbi Bey arkadaşımızın söylediği gibi hakikaten sıkacak bir vaziyettir. Burada bizce mucibi suhulet olan nokta, yapılacak olan muaveneti ayniyattan olmasından tevliüdediyor. Zannedirim, tamamen değilse bile, ehemmiyetli bir nispette bu mahaller ahalisine aynen muavenet edecek bir vaziyette bulunuyoruz. Diğer bir muavenet; o da bir verginin affına müncer oluyor. Tahribedilen memleketlerin serveti umumiyesine dâhil olan mebaninin bir an evvel inşa edilmesi ve açığa kalan ahalinin bir an evvel meskenlerine, mevalarına sahibolabilmeleri için mirî ormanlarından kesecek oldukları ağaçları orman

bedelinden affetmek... Görülüyor ki, muavenetin bir kısmı henüz istifa edilmeyen tekâlifi devlete ve şimdiye kadar tahakkuk etmiş olan Arazi Vergisine, Âşar borçlarına, muayyen ve mahdudolan ve bilâvasıta cari tekâlîfe munhasır kalıyor. Bunların henüz istifa edilmeyen yani tahakkuk etmiş olduğu halde istifa edilmemiş olanlarını affetmek istiyoruz ki, zaten sefaleti halleri dolayısıyla bu vergileri edaya kabiliyetleri kalmamıştır. Âdetâ gayrikabili tahsil bir hale gelmiş olan vergileri affetmek istiyoruz. Yapılacak olan muamele muavenet tamamen ayniyattan ibaret olacaktır. Kendilerine verilmesini derpiş ettiğimiz vesaiti nakliye, hayvanat ve saire de, bir arkadaşımızın söylediği gibi, daha ziyade Hükümet elinde bulunan ve bilhassa ordu elinde olduğu halde ordu ihtiyacına kâfi gelmeyen, zayıf düşen ve fakat hususi bir hizmette, çiftliklerde eşhas elinde her halde istifade edilmesi melhuz olanlarıdır. Bunları da meccanen vermek istiyoruz. Bittabi emvali devlet olmaları dolayısıyla bunların meccanen verilebilmesi ve hattâ satılabilmesi kanuna ve Heyeti Celilenizin müsaadesine muhtac olmakla böyle bir kanun da yapmak istiyoruz. İdareten yapılmasına imkân olan muavenet de Hükümetçe derpiş edilmektedir ki, bu da kanuna mütevakıf olduğu için Hükümet doğrudan doğruya yapmak teşebbüsüne de başlamıştır. Bunlar meyanında bilhassa bazı sınıfların hidematı askeriyelerinin teceli gibi hususat da vardır ki, bunlar kanuna ait ahkâm olmadığı için buraya dercedilmemiştir. Kanuna dercedilmesi zaruri olan muavenetler, bilhassa Heyeti Celilenizin müsaadesi ile olabilecek olan tohumluk, yemeklik zahire itası, Orman resminin affı tahakkuk etmiş bekaya kalmış tekâlifin affı cihetlerine munhasırdır.

Vaziyeti maliyemizin müşkülâtı bunlara lâ-yık olduğu derecede muavenete müsaidolmakla beraber mümkün olan muaveneti de derpiş etmemek, her halde Hükümetin vazifesi ve Heyeti Celilenizin de tasvibedeceği bir meseledir. Aynen muavenet bizce tahtı imkândadır. Bunu yapacağız. Bir an evvel tatbikata başlamak üzere kanunun umumî müzakeresini kâfi görerek maddelere geçilmesini ve kabulünü rica ederim. (Müzakere kâfi sesleri)

VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, köylerin inşası hakkındaki sualimize de cevap versinler.

MALİYE VEKİLİ HASAN B. (Devamla) — Efendim, bittabi bu gibi hususatin suveri tatbikiyesi için alâkadar olan Dahiliye, Maliye ve İktisat Vekâletleri arasında bir talimatname yapılmak lâzımgelir. Yapılacak muavenetin her halde erbabı ihtiyaca olması ve meccanen işe edilmeleri ve meccanen tohumluk ve rilmek için lüzum varsa bunları tahkik ve tetkik için bir heyet teşkili ve mahallerinden oralarla alâkadar olan zevattan yapılacak komisyon vasıtasıyla tesbiti lâzımdır. Yani hizmet behemehal mavuzia lehine masruf olabilmek için her halde sureti tatbikiyesini yapmak zaruri bir keyfiyettir.

VEHBİ B. (Karesi) — Hayır efendim, ben-denizin suali, on haneli, on beş haneli birtakım köyler vardır, müteferrik ve gayrisıhhi yerlerde yapılmıştır. Bunlar bu vesile ile toplanacaklar mı?

MALİYE VEKİLİ HASAN B. (Devamla) — Bittabi Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti de inşaatın kavaidi sıhhiyeye göre yapılması için bunları Dahiliye Vekâletiyle konuşarak bunu temine çalışacağız ve bir yere vereceğimiz kerestenin ve diğer şeylerin behemehal mavuzia lehine sarf olunması lâzımdır. Yani mirî ormanlardan bilâresim kesilecek olan keresteler hakkında bâzı arkadaşların izhar buyurdıkları hissiyata tercüman olmak istiyorum. Maksadımız bâzı ağınyaya apartman, akarat ve saire yapmak değil, bilhassa muhtacolan, mekânsız, mevasız kalmış olan fukarayı halkın meskenlerini yapmak ve bunun esbabını bir nizamname ile temin etmektir.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Bir sual sormak istiyorum. Tahribedilmiş olan manâtıktaki yapılacak şeylerin evveleminde takrir ve tesbit ile bir proje dâhilinde olmasını Hükümet taahhüdediyor mu? Yani halka rehber olmak üzere Hükümet bir teşkilât yaparak mı muavenet edecek, yoksa herkesi kendi keyfine mi bırakıyor?

MALİYE VEKİLİ HASAN B. (Devamla) — Hayır efendim, bu işlerin heyeti umumiyesini idare edecek heyetler ve mütehasıs zevattan mürekkep bir komisyon vücuda getirilecek ve bunları mahallî ihtiyacatına göre tesbit edecek.. (Harcırahla, yevmiye ile sesleri) hayır efendim bunlar mahallinde olacak. Buradan kimse göü-

derilmeyecek. Yevmiye filân yoktur. Tamamen ora ahalisi arasından yaptırılacaktır. Belki o halalinin mebuslarının bu hususta bilfiil çalışmalarını hizmeti vataniye olarak dahi istirahat edeceğiz ve bir hizmeti vataniye olarak onların faaliyetlerinden istifadeyi düşüneceğiz.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Hükümetten rica ederiz, bir proje ile bize gelsinler. Şurada, şu şekilde diye henüz elimizde tevzii mesaiyi gösterecek malûmat yoktur.

MALİYE VEKİLİ HASAN B. (Devamla) — Efendim, bir de aslolan, muhtacolduğumuz salâhiyeti kanuniyeyi iktisabetmektir. Ondan sonra bu salâhiyeti kanuniyenin müsmir olması veya mavuzialehine masruf olabilmesi için biz sizler kadar çalışmaya mecburuz ve belki kendimiz yapmak istediğimiz için bu işi ne kadar iyi şekilde yapmak mümkünse onunla biz de sizin kadar alâkadar olduğumuzdan elbette en iyi şekilde yapmaya çalışacağız.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Beyefendi o tahribedilen yerlere kâşane yapmak için bütün amelelerimizin mevcut mesaisi kâfi gelmez. Şimdilik öyle şeyler dursun. Bu adamları o kıştan korumak için zeminlik yapmak istiyoruz. Kâşane yapmak istemiyoruz. Onun için projeye, programa ihtiyaç yoktur. Bu adamları bu kıştan koruyunuz. Mesele bundan ibaret olsun. İşte biz müstaceliyeti bunun için kabul ettik.

MALİYE VEKİLİ HASAN B. (Devamla) — Biz de böyle muavenetler istiyoruz. Onları bir an evvel barındırmak istiyoruz.

ZAMİR B. (Adana) — Harb dolayısıyla Adana'da birçok tahribedilmiş köyler vardır. Bu ka-nun onlar için de cari midir, değil midir?

MALİYE VEKİLİ HASAN B. (Devamla) — Tabîi efendim.

REİS — Ekseriyetimiz kalmadı efendim.

ABDULLAH AZMİ Ef. (Eskişehir) — Böyle mühim bir vazifeyi terk edip gidenler hakkında yoklama yapılsın, teşhir edilsin, rica ederim bugün aklıktan ölen ve can çekiştiren adamlar varken, böyle müzakereyi terk edip gidenler hakkında kanun ahkâmını tatbik edin.

REİS — Rica ederim, Riyasetin vazifesine müdahale edilmesin. Riyaset ekseriyet olup olmadığını bilir.

SÜLEYMAN SİRRI B. (Yozgad) — Celse açılırken ekseriyetle müzakereye başladık. Rica ederim şimdi müzakere edebiliriz.

BİR MEBUS B. — Efendim, dışardaki arkadaşlar geldiler. Şimdi ekseriyetimiz vardır.

REİS — Efendim Riyasetin vazifesine müdahale etmeyiniz, Riyaset ekseriyet olup olma-

dığını bilir.

Efendim mevcudumuz 148 olup nıسابı müzakere mevcudolmadığından Perşembe günü içtima edilmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hıyaneti vataniye ile mahkûm Yenişehirli Ethem Paşanın affı hakkındaki Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kabul edenler)

Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Halil İbrahim B. (Antalya), Necmeddin B. (Siird), Emin B. (Ergani), Mustafa Ef. (Siverek), Mehmed Nadir B. (İsparta), Hasib B. (Maras), Tevfik B. (Erzincan), Mustafa B. (Dersim), Necati B. (Erzurum), Abdullah Ef. (Adana), Emin Ef. (Aydın), Müfid Ef. (Kırşehir), Hasan Hayri B. (Dersim), Şemseddin Ef. (Ankara), Vehbi B. (Niğde), Cemil B. (Kütahya), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Hacı Nuri B. (Siird), Hacı Âtîf Ef. (Ankara), Nafiz B. (Canik), Behçet B. (Kângırı), Nuri B. (Bolu), Besim Atalay B. (Kütahya), Mazhar B. (Aydın), Mehmed Vasfi B. (Karahisarı Şarki), Ramız B. (Dersim), Doktor Fuad B. (Bolu), Hafız İbrahim Ef. (İsparta), Hacı Şükrü B. (Diyarbakir), Hacı Bekir Ef. (Konya), Ali Vâsıf B. (Genç), Hüseyin B. (Erzincan), Celâl B. (Genç), Halil Hülki Ef. (Siird), Osman Fevzi Ef. (Erzincan), Hilmi B. (Ardahan), Halil İbrahim B. (İzmit), Şakir B. (Ankara), Feyzi Ef. (Malatya), Şerif B. (Sinob), Tahir Ef. (Kângırı), Celâleddin B. (Trabzon), Enver B. (İzmir), Arif B. (Konya), Hacı Ahmed Ef. (Muş), Emir Pş. (Sivas), Kadri B. (Diyarbakir), Kadri B. (Siird), Hakkı Hami B. (Sinob), İsmail Remzi B. (İsparta), Sırrı B. (İzmit), Mustafa Sabri B. (Siird), Ömer Vehbi Ef. (Konya), Osman Kadri B. (Muş), Yahya Galib B.

(Kırşehir), Besim B. (Kastamonu), Ali Şükrü B. (Trabzon), Mustafa Kemal B. (Ertuğrul), Sırrı B. (Ergani), Operatör Emin B. (Bursa), Sabri B. (Kastamonu), İbrahim B. (Karesi), (Arif B. (Bitlis), Mustafa Hilmi Ef. (Niğde), Şükrü B. (Canik), Ömer Lûtfi B. (Saruhan), Yusuf Ziya B. (Bitlis), Halil İbrahim B. (Ertuğrul), Şeyh Fevzi Ef. (Erzincan), Hacı Hayali Ef. Urfa, Hafız Mehmed B. (Trabzon), Sadullah B. (Bitlis), Hüsrev Sâmi B. (Eskişehir), Ziya B. (Kângırı), Cevdet B. (Kütahya), Eyüb Sabri B. (Eskişehir), Hakkı B. (Erganımadeni), Rüstem B. (Oltu), Derviş B. (Mardin), Hacı Feyzi B. (Elâziz), Mustafa B. (Antalya), Dursun B. (Çorum), Abdullah Azmi Ef. (Eskişehir), Hamid Ef. (Diyarbakir), Mehmed Vehbi Ef. (Konya), Mehmed Ef. (Adana), Besim B. (Kastamonu), Memduh B. (Karahisarı Şarki), Ali Haydar B. (İçel), Ali Vefa B. (Antalya), Salâhaddin B. (Mersin), Durak B. (Erzurum), Hafız Hamdi Ef. (Biga), Abdulgani B. (Muş), Emin B. (Eskişehir), Mesud B. (Karahisarı Şarki), Fikri B. (Genç), Fevzi B. (Batım), Rifat Ef. (Konya), Midhad B. (Mardin), Âlim Ef. (Kayseri), Lûtfi B. (Malatya), Mehmed Şükrü B. (Karahisarı Sahib), Ali Ef. (İçel), Musa Kâzım Ef. (Konya), Refik Şevket B. (Saruhan).

Reddedenler

Vehbi B. (Karesi), Hacı Veli Ef. (Eskişehir), Şükrü B. (Bolu), Mehmed B. (Eskişehir), Cavid B. (Kars), Hasan Basri B. (Karesi), Hamdi B. (Ertuğrul), Yasin B. (Gazianteb), Hafız Şahin Ef. (Gazianteb), Doktor Suad B. (Kastamonu), Ali Rıza B. (İstanbul), Fikri Faik B. (Genç), Ra-

gıp B. (Kütahya), Doktor Mustafa B. (Kozan), Faik B. (Edirne), Abdülgafur Ef. (Karesi), Haydar B. (Van), Şeyh Servet Ef. (Bursa), Ahmed Mazhar B. (İstanbul), Arif B. (İstanbul), Vehbi B. (Bitlis), Hüseyin Avni B. (Kozan), Mahmud Said B. (Muş), Süreyya B. (Saruhan), Ne-

set B. (Üsküdar), Ali Süruri Ef. (Karahisarı Şarki), Süleyman Sırrı B. (Yozgad), Hüsnü B. (Bitlis), İsmail Safa B. (Mersin), Ali Rıza B. (Kars), Fahrettin B. (Kars), Sıddık B. (Çorum), Recai B. (Trabzon), Hüseyin Hüsnü Ef. (İsparta), İsmail B. (Erzurum), Rasim B. (Cebelibereket), Ali Ülvi B. (Burdur), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Rasih Ef. (Antalya), Sâmi B. (İçel), Mehmed Ef. (Biga), Ahmed Âkif B. (Batumi), Ha-

san Fehmi B. (Gümüşane), Zekâi B. (Adana), Yusuf İzzet Pş. (Bolu), Tahsin B. (Aydın), Muhtar B. (Mersin), Tefvik Ef. (Kângırı), Mehmed Ruşen B. (Gümüşane), Emin B. (Erzincan), Şeref B. (Edirne), Dr. Âbidin B. (Lâzistan), Hâmid B. (Biga), Hüseyin Hüsnü Ef. (İstanbul), Hacı Süleyman Ef. (İzmir), Yunus Nadi B. (İzmir), Nebil Ef. (Karahisarı Sahib), Zâmir B. (Adana), Rıza Vâmık B. (Sinob).

Müstenkifler

Ziya Hürşid B. (Lâzistan), Cemil B. (Kütahya), Hakkı B. (Van), Rifad B. (Kayseri), Ali

Haydar B. (Genc), ve ismi tasrih edilmemiş iki müstenkif daha vardır.

